

Science of Thought Group

This is a philosophical and psychological group. Philosophy is the study of general and fundamental problems, such as those connected with reality, existence, knowledge, values, reason, mind and even language. Our approach considers the only values which are stable and coherent, excluding all nonsense, as what we stand for must be real and proved.

Moderator: Philippe L. De Coster, B.Th., D.D.

© 2015 – Satsang Ebook Publications, Ghent, Belgium (Non-commercial)

A study and research in Dutch

De Godsdiensten tegenover Atheïsme

Studie door Philippe L. De Coster, B.Th., D.D.

Voorwoord van de auteur

Gelovigen worden vanaf de dag van de geboorte geïndoctrineerd door ouders en familieleden. Dat is bekend. Geloven is een manier van leven. Maar dat is niet bevredigend, het is te gemakkelijk. Als dit hét antwoord zou zijn, zou de hele wereld nog steeds gelovig zijn.

Ouders voeden hun kinderen op in hun eigen leefstijl, hun eigen traditie. Maar kinderen worden volwassen. Ze gaan nadenken. Ze houden vast aan die elementen van hun opvoeding die ze waardevol achten. De andere verwerpen ze, en ze nemen nieuwe gewoonten aan.

Waarom blijven ze (de meesten) gelovig? Denken ze niet na? Of zijn ze bang? Of vinden ze het eng? Of hebben ze nog een andere reden?

Stellingen als: "God is zo groot, dat is niet te bevatten." zijn eigenlijk al de tweede stap. Zij gaan uit van het vaststaande gegeven dat er een god is. Zij geven dus geen antwoord op de vraag van de doorsnee mens, de mens van nu..

Ook de derde reden, de beloning in de vorm van een grote vrienden- en kennissenkring is secundair en feitelijk niet geldig, want je hoeft niet naar de kerk om een vriendenkring op te bouwen. de kroeg en de (sport-, gezelligheids- buurt- enz.) club werken net zo goed. Ook geen bevredigend antwoord dus.

Wat ik met deze vraag beaamt is dat gelovigen eens echt serieus, eerlijk en onbevooroordeeld gaan nadenken over hun eigen geloof. Het is me nooit gelukt, de jaren voor 2010, dat mijn godsdienst aan het aftakkelen was. Ook niet met meer indringende gesprekken, want dat viel zeker tegen. Ik denk en ben er zeker van dat het geloof echte moraliteit in de weg staat. Wat gelovigen voor hun moraal, of hun geweten aanzien is niet meer dan een kinderlijke vorm van hoop op een beloning of angst voor straf.

Je kunt alleen écht moreel bezig zijn als je je doen en laten laat bepalen door het evenwicht tussen egoïsme en altruïsme. M.a.w. als je je eigen belangen afweegt aan de belangen van de mensen om je heen, en in een ruimer kader de samenleving waarin je leeft. Je eigen geweten, je eigen empathie, je eigen morele standaard. Dat zijn de criteria. Niet de oekazes van een niet bestaande 'hogere macht', vertegenwoordigd door een mens die beweert met die hogere macht in contact te staan.

Uit jezelf een goed mens proberen te zijn. Dat kan ALLEEN zonder geloof. De gelovige is alleen maar gehoorzaam. Als een kind dat zijn moraliteit nog moet ontwikkelen.

Voordat we verstandig over godsdienst kunnen spreken -of over welk onderwerp dan ook!- moet het duidelijk gemaakt worden waar we het over hebben. Laat mij daarom aanvagen door enkele definities te geven van wat ik onder het woord godsdienst versta. Er bestaan vanzelfsprekend andere opvattingen van dit begrip, maar wanneer ik het heb over godsdienst bedoel ik er dit mee:

1. "Het geloof in een goddelijke of bovennatuurlijke macht of machten, die te gehoorzamen en te vereren zijn als schepper(s) en beheersers(s) van het universum."

2. "De uitdrukking van dit geloof in gedrag en rituelen."
(Definitie uit Webster's New Word Dictionary)

English en English geven in hun Uitgebreid Woordenboek van Psychologische en Psychoanalytische Vaktermen (1959) de volgende definitie van godsdienst:

"Een geloofssysteem waarmee een individu of gemeenschap zich in relatie tot god of de bovennatuurlijke wereld plaatst -en die weer vaak tot

elkaar- en van waaruit de religieuze persoon zijn waardeoordelen afleidt, met behulp waarvan gebeurtenissen in de natuurlijke wereld beoordeeld worden."

De Columbia Encyclopedia laat weten dat "wanneer iemand zich bewust wordt van een macht die boven of buiten de menselijke macht ligt, en wanneer hij opmerkt van deze macht afhankelijk te zijn, godsdienst een factor in zijn leven is."

Deze zijn dus de definities die ik accepteer en welke ik in mijn hoofd heb wanneer ik het hier heb over godsdienst. Voor mij moet godsdienst enig begrip omtrent een godheid omvatten. Indien het woord godsdienst slechts gebruikt wordt om een aantal opvattingen, gebruiken en ethische waarden uit te drukken die geen hogere macht veronderstellen, ben ik van mening dat de term nogal losjes en verwarrend gebruikt wordt, aangezien we voor zulk een geloofssysteem ook het betere woord levens-filosofie hebben of warden stelsel en het bovendien misleidend is zulk een persoon te verwarren met de ware religieuze persoon.

In andere woorden, iedere atheïst heeft één of andere filosofie en een bepaalde ethiek. Het is zelfs zo dat vele atheïsten er rigoreuzere levensfilosofieën en ethische systemen op na houden dan de meeste god-gelovers.

Inleiding

Mensen zijn in staat om in hogere machten te geloven dankzij hersendelen die vrij recentelijk zijn bestudeerd met nieuwe aanwijzingen. Dat hebben Amerikaanse wetenschappers ontdekt. Het overgrote deel van de wereldbevolking gelooft volledig of in een zekere mate in God of goden. Hoewel religie door veel mensen als niet meer dan een cultureel verschijnsel wordt gezien, zijn er steeds meer aanwijzingen dat de neiging tot geloven van nature in de mens zelfs vanaf de geboorte aanwezig is.

Onderzoekers van het "National Institute of Neurological Disorders" in Maryland (USA) zetten enkele tientallen proefpersonen aan het denken over hun geloof door ze te confronteren met prikkelende stellingen, zoals 'god is wraakzuchtig' en 'god is ver verwijderd van de wereld', enz.

Ondertussen maakten ze gedetailleerde hersenscans van de aangestelde patiënten voor het experiment. Uit de scans bleek dat mensen tijdens het godsdienstig nadenken vooral gebruik maken van gebieden in de voorste hersenkwab, die worden geassocieerd met inlevingsvermogen en verbeeldingskracht. Het vermogen tot inleving in anderen wordt gezien als één van de belangrijkste

verschillen tussen mens en dier. De hersendelen die zo'n theoretische manier van denken mogelijk maken, zijn waarschijnlijk pas relatief laat ontstaan in de menselijke ontwikkeling.

"Met dit onderzoek wilden we er achter komen waar in het menselijk brein het 'geloofsmodule' (of systeem) zich bevindt dat alleen mensen lijken te hebben", aldus hoofdonderzoeker Jordan Grafman in het Britse tijdschrift "New Scientist." "De resultaten ondersteunen de theorie dat de oorsprong van religie ligt in hersenfuncties die pas in de loop van de evolutie (menselijke ontwikkeling) tot stand zijn gekomen."

Volgens Grafman staat zijn experiment - waaraan overigens christenen, joden, moslims en atheïsten deelnamen - geheel los van de vraag of er een wetenschappelijke basis is voor het geloof in een god. "Dit onderzoek vertelt ons niets over het bestaan van een hogere macht zoals god", verklaart hij. "Het laat alleen zien hoe onze hersenen en geest samenwerken om ons te voorzien van een bepaald geloof waardoor we ons dagelijks laten leiden en verleiden tijdens onze bezigheden."

Voordat de moderne medische wetenschap zijn intrede deed, werd aan epilepsie vaak een religieuze of goddelijke betekenis gegeven zoals bijvoorbeeld in de Evangelieën bezetenheid is aangehaald, soms vertaald als vallende ziekte. De oude Grieken zagen het als een heilige ziekte, terwijl men in de middeleeuwen dacht dat epileptici door de duivel waren bezeten (zie hierboven). Het Oudgriekse woord epilepsia betekent zelfs zoiets als 'bezit nemen van'. In de 19de eeuw begon het psychiaters op te vallen dat veel epilepsiepatiënten erg religieus waren. Later werd ontdekt dat dit met name het geval was bij temporaalkwabepilepsie. Men dacht in die tijd echter niet direct aan een neurologische oorzaak voor die religiositeit, maar zocht de reden eerder in het feit dat epileptici vaak sociaal afgezonderd waren en een sterke behoefte aan troost hadden.

Door sommigen is zelfs geopperd dat veel (christelijke) heiligen ook epilepsie hadden (Dewhurst en Beard 1970). Het opmerkelijkste verhaal is dat van de apostel Paulus, die volgeling van Jezus zou zijn geworden na een visioen tijdens een epileptische aanval. Ook Mohammed wordt er vaak mee in verband gebracht. Sinds de jaren vijftig zijn er experimenten gedaan waarbij de temporaalkwab, onderdeel van de hersenschors, van patiënten werd gestimuleerd tijdens hersenoperaties, waarop de patiënten soms begonnen te vertellen over een 'kosmisch bewustzijn', een spirituele aanwezigheid of andere anomale ervaringen.

In de jaren 1980 ontwikkelde de neurowetenschapper Michael Persinger een soort bromfietshelm (de 'god helmet') die met behulp van magnetische velden de temporaalkwab prikkelde en zo dezelfde gevoelens zou oproepen. Persinger beweerde dat dit bij tachtig procent van zijn proefpersonen het geval was. Zweedse onderzoekers (Granqvist et al., 2005) konden zijn resultaten niet bevestigen, maar ontdekten wel dat de suggestibiliteit van proefpersonen een grote rol speelde. Voorlopig staat het dus nog niet vast dat de helm echt werkt.

De temporaalkwab is vaak als het centrum van religiositeit aangewezen. Het is echter de vraag of de ervaringen in de kern al religieus waren. Waarschijnlijk is er slechts sprake van een reeks complexe gewaarwordingen, die vervolgens worden geïnterpreteerd als een religieuze of mystieke ervaring. Volgens Dewhurst en Beard (1970) is Joseph Smith, de stichter van de mormonen, hier een voorbeeld van. Hij zou als 14-jarige jongen een epileptische aanval hebben gekregen, waarbij hij het gevoel kreeg dat hij werd overmand door een vreemde macht. Alles om hem heen werd donker. Daarna verscheen er boven zijn hoofd een pilaar van licht die langzaam op hem neerdaalde. Hij zag twee lichtende personen, die hem vertelden dat geen enkele kerk of sekte de waarheid predikte. Smith beweerde dat hij God en Christus had ontmoet. Maar hij vertelde het verhaal pas 18 jaar later en er bestaan verschillende versies. Het is niet onwaarschijnlijk dat hij zijn visioen had verzonnen.

Het Vrije Woord versus Godsdiensten

Er is geen God, we maken ons leven zelf

Er zijn goede, minder goede, matige, slechte en erg slechte argumenten, redeneringen, discussiemethoden en debattechnieken. Daarnaast heb je argumenten, redeneringen, discussiemethoden en debattechnieken die goed lijken, maar slecht zijn. Daarom trappen we er vaak in. Dat zijn de drogredenen.

Aristoteles heeft al de eerste lijst drogredenen opgesteld. Tot nu toe worden ze bestudeerd in de argumentatietheorie. Ze zijn het amusantste onderwerp uit dit vak. Studenten zijn er altijd dol op. Ze bestuderen graag andermans redeneer- en discussiefouten.

Waar worden de drogredenen begaan? Overal: in ons eigen hoofd, het dagelijks leven, het bedrijfsleven, de politiek, de wetenschap, enzovoort, enzovoort. Wie begaat ze? U, ik, iedereen. Zelfs God, Abraham, Mozes, de profeten, Jezus en Paulus begaan de ene drogreden na andere. In de Bijbel zijn nauwelijks goede argumenten en redeneringen te vinden. Vooral God en Jezus maken er vaak een potje van.

Atheïsten zijn eigenlijk genoemd naar iets wat aan hen zou ontbreken, namelijk een geloof in god. Maar in werkelijkheid houden atheïsten zich niet zo bezig met het bestaan van god. Atheïsten zijn bezig met de wereld op zichzelf en trekken daar conclusies uit. Dat is iets anders dan bij alles de vraag stellen: hoe kan ik dit of dat verklaren zonder god. Het woord 'atheïst' kun alleen verzinnen als je bent opgegroeid mét een godsbesef. In het hoofd van de atheïst komt het niet op. Maar wat zijn atheïsten dan wel, en wat voor belangen moeten ze verdedigen?

'Gelovig zijn' wordt een goede eigenschap gevonden. Wie zegt dat hij gelovig is, lijkt meteen al een goed en betrouwbaar mens. Maar de vraag is waar gelovigen dan in geloven. We denken soms aan een man met een grijze baard die vanaf een wolk de weersverschijnselen regelt en de gebeden verhoort. God zou de schepper zijn van de aarde, de mensen en het universum, en hij moet worden geprezen voor het leven dat hij ons heeft gegeven en de wereld die hij voor ons heeft geschapen.

Vele wetenschappers bestuderen tegenwoordig de natuurverschijnselen met steeds beter wordende waarnemingsinstrumenten, steeds betere methodes, hun theorieën voortdurend blootstellend aan kritiek. Iedere keer weer blijkt dat de natuur het op eigen houtje afkan. Nog nooit zijn er bovennatuurlijke krachten en wonderen waargenomen. De bliksem, de regen, de zon en de maan, het leven, nergens is ooit de hand van god waargenomen, nooit is hij ergens nodig geweest, en nooit is er een plaatsje gevonden waar hij zijn werk had kunnen doen, zelfs niet tussen de gaten. Zelfs het universum is geëvolueerd.

Een schepper, wat je je daar ook bij moet voorstellen, heeft nooit zomaar de hemellichamen en de aarde geschapen. Welk materiaal zou hij daarvoor ook gebruikt moeten hebben? De zware elementen en grote moleculen waar de moderne hemellichamen en het leven mee zijn samengesteld kwamen pas voor na een eerdere evolutionaire fase van het heelal, tijdens welke alleen de lichtste elementen waterstof en helium bestonden. Pas nadat de eerste sterren in dit vroege heelal door kernprocessen explodeerden, werden de grote elementen waaruit later complexere moleculen zijn gevormd het heelal in geslingerd. Hoe zou god uit het niets opeens aan die complexe moleculen zijn gekomen die nodig waren voor het vormen van de hemellichamen, de aarde en het leven?

Op concrete vragen van deze orde volgt geen duidelijk antwoord. De discussie verschuift dan naar de stelling dat moord en doodslag allemaal is toegestaan als god niet bestaat - een god die notabene volgens zijn eigen boek zelf de grootste genocidepleger was en bepaalde dat iedereen die zich niet aan zijn wetten hield ter dood moest worden gebracht - een god dus die verantwoordelijk was voor het moorden door velen van zijn volgelingen. „Nog bonter, in plaats van dat wij

antwoorden krijgen op de vragen wat die god dan is, en waaraan je kan zien dat hij bestaat, worden wij opgezadeld met de bewijslast. Wij moeten bewijzen dat dit onwaarneembare 'ding', waarvan we geen flauwe notie hebben wat de gelovige ermee bedoelt, en hij zelf ook niet, niet bestaat!

De bewijslast wordt dus gelegd bij degene die zich geen enkele voorstelling kan en wil maken van deze almachtige sprookjesfiguur, die de wereld zou hebben geschapen, in stand houdt, en de mensen controleert, straft en beloont voor hun doen en laten. Gelovigen zelf hoeven geen moeite te doen om hypothesen op te stellen over het wezen van de goden, en onderzoeksmethodes op te stellen om de aanwezigheid van hun god te meten of zijn werkwijze te bepalen. Een gelovige heeft zijn geloof, en dat is het bewijs. Degenen die zich liever richten op de materiële wereld om de problemen van het bestaan op te lossen worden van 'ongeloof' beschuldigd, en moeten legitimeren hoe zij zich zomaar door het leven slaan zonder godsbesef.

Het vrije woord heeft voor ons een belangrijke functie. Dankzij de vrije meningsuiting kunnen spanningen ontladen, maatschappelijke knelpunten worden blootgelegd, kunnen we de confrontatie met problemen aangaan en is verandering mogelijk.

Juist als het om godsdienst gaat, heeft het vrije woord extra bescherming nodig. Godsdiensten als het Christendom en Islam hebben de neiging zichzelf tegen kritiek te beschermen door het te verbieden, en indien mogelijk strafbaar te stellen. Maar het taboe op de godsdienstkritiek is juist de oorzaak van het gevaar van vele godsdiensten. Het gaat ten koste van andersdenkenden, en leidt tot een paranoïde maatschappij vol spanningen en gewelddadige conflicten, precies wat we door de vrijemeningsuiting hopen te voorkomen.

De escalaties als gevolg van de Deense cartoons maken dit goed duidelijk. Daarom is het de hoogste tijd erop te wijzen hoe belangrijk het is de islam in vrijheid te kunnen bekritisieren.

Godsdienst en Vrijmeningsuiting

Iedereen moet met kritiek kunnen omgaan. We kunnen onze pluriforme samenleving alleen leefbaar houden als we ons niet te snel gekwetst te voelen en niet onmiddellijk om wraak en recht te roepen.

Voor godsdiensten willen we geen aparte maatstaven aanleggen. Satire mag zich over elke menselijke uiting strekken, over individuele uitspraken, maatschappelijke structuren, ideologieën of godsdiensten gelijk. Er is geen enkele reden godsdiensten uit te sluiten van een kritische of satirische benadering.

Godsdienst is zelfs bij uitstek de menselijke uiting die het nodig maakt de

vrijheid van meningsuiting te beschermen! Want terwijl de seculiere samenleving ruimte probeert te geven aan een pluraliteit van opvattingen en individuele vrijheid, verzetten de godsdiensten zich krampachtig tegen de aantasting van hun verheven positie, die het onvermijdelijke gevolg is van de vrijheid van het individu.

Godsdienst is een menselijke expressie zoals alle andere ideeën en wetten dat zijn. Seculiere theoretici komen er eerlijk voor uit dat hun filosofieën mensenwerk zijn, en stellen ze open voor kritiek en discussie. Het is onacceptabel dat iemand beweert dat zijn uiting van een god komt, en daarmee verheven is boven kritiek, op straffe van de dood. Dat zou een ongelijke strijd zijn, waar de onschendbare godsdiensten altijd als de perfectste uit tevoorschijn komen.

Noodzaak van kritiek op godsdiensten

Het vrije woord maakt verandering mogelijk: verandering van zienswijze, van fundamenteën, van wetten, van samenlevingsvormen etc. Veranderingen hoeven niet per se verbeteringen te zijn. Maar ze maken het wel mogelijk onze opvattingen aan te passen aan nieuwe gebruiken, zodat ze ons niet tot last worden. Zo wordt escalatie van frustraties voorkomen.

Dat betekent helaas dat de veilige waarden waar we aan gehecht zijn op de lange duur niet meer bestaan, of zijn geherwaardeerd. Maar daarmee is dan de behoefte van dat moment vervuld.

De blasfemiewetten van de Islam maken dit onmogelijk. Vanwege de onvrijheid bleef de Islam eeuwenlang letterlijk intact, maar tegen welke prijs? De cultuur blijft in de tang van de dictatoriale, sektarische, discriminerende omgeving waar hij uit voort is gekomen. Hoe moslims ook proberen de waarden te herwaarderen, voortdurend staan er orthodoxen op die teruggrijpen op de intolerante wortels, waardoor alle pogingen om de teksten symbolisch en vrijer te interpreteren gedoemd zijn te mislukken.

Noodzakelijke voorwaarden voor modernisering

De Islam kan niet van binnenuit worden gemoderniseerd. Het zou slechts onder twee belangrijke voorwaarden mogelijk zijn, waaraan men niet lijkt te willen voldoen. De essentiële voorwaarden voor modernisering zijn dat kritiek op de islam onvoorwaardelijk wordt toegestaan, en dat het is toegestaan de islam openlijk te verlaten als men er zich niet in thuis voelt. Dat zou natuurlijk leiden tot een enorme verandering van het wezen van de islam, en waarschijnlijk tot een even grote leegloop als van de christelijke kerk, maar dat is een bijkomstigheid die moet worden geaccepteerd.

Wil men hier niet aan voldoen, dan zullen de gematigden en niet-moslims altijd blijven lijden onder fundamentalisten die vasthouden aan een tekst die 1400 jaar

geleden is geformuleerd om met geweld een sektarische eenheid te bewaren en af te zonderen van niet-islamitische ideeën.

Het belang van kritiek

Het is belangrijk maatschappelijke knelpunten vrij te kunnen bespreken, omdat sociale problemen anders blijven voortwoekeren, en de conditie van de hele maatschappij aantasten. Dat is precies wat er in de islamitische cultuur gaande is. Een voorbeeld: de inferieure positie van vrouwen, hun seksuele onderdrukking en hun enige toegestane functie als moeder, wat leidt tot onhanteerbare kindertallen, zijn belangrijke oorzaken van de kennisachterstand en armoede in de hele islamitische wereld, en misschien ook van agressieve woede-uitbarstingen, die duiden op het onvermogen met kritiek om te gaan, iets wat in een ongefrustreerde omgeving moet worden aangeleerd. Regelmatig proberen moslimvrouwen deze zaken aan de kaak te stellen, maar keer op keer onsteekt de massa in woede, en de vrouwen worden wegens godslastering monddood gemaakt of vermoord. Dat maakt verandering van binnenuit wel heel moeilijk.

Het is een misverstand te denken dat alleen satire tot collectieve woede leidt. Salmon Rushdie riep een fatwa over zich af toen hij het gegeven van de duivelsverzen op een vrije manier in zijn roman uitwerkte. De Bengaalse Taslima Nasrin werd veroordeeld omdat ze vanuit haar beroep als gynaecologe de verschrikkingen die vrouwen in Bangladesh ondergaan in de openbaarheid bracht, en omdat ze opriep voor deze mishandelde en onderdrukte vrouwen op te komen. De mullahs in Bangladesh azen bovendien op haar dood. De Pakistaan Younous Shaik werd ter dood veroordeeld omdat hij ervan werd beticht gezegd te hebben dat het huwelijk van Mohammed en zijn eerste vrouw niet islamitisch was, omdat er in die periode nog geen openbaringen waren geweest. De Egyptenaar Abu Zaid werd tot 'afvallige' verklaard omdat hij vond dat het niet per se nodig is de koran als het letterlijke woord van god te beschouwen; hij woont tegenwoordig in Nederland, om aan de Egyptische wraak te ontkomen. In Egypte worden regelmatig mensen vermoord vanwege hun kritiek.

De vooruitgang in de islamitische wereld wordt al eeuwen door deze collectieve waanzin tegengehouden. Ook tegenwoordig worden vele journalisten en wetenschappers veroordeeld of vermoord. Met de moord op Theo van Gogh heeft deze primaire waanzin ook in Nederland zijn intrede gedaan. Maar Van Gogh is niet de eerste Nederlander die is vermoord omwille van het behoud van de Islam. Het moet veel meer bekend worden dat ook de stijgende aantallen eremoorden op vrouwen om deze reden worden gepleegd. Vele vrouwen en meisjes zijn al vermoord omdat ze 'verwesterd' zijn, en zich aan het agressieve gezag van hun vaders en broers proberen te onttrekken. Juist dit motief, het 'verwestersen', is cruciaal in de motivering van deze eremoorden. De vermoorde vrouwen zijn in tegenstelling tot de vermoorde journalisten en wetenschappers

meestal naamloos, maar het is typerend voor de manier hoe de islam zich al eeuwen handhaaft door het elimineren van critici en afvalligen.

Het gevaar van 'respect' voor de godsdienst

Op dit moment loopt een discussie over 'hoever' men met de vrijemeningsuiting mag gaan, en of men voor godsdiensten meer respect moet hebben omdat de religieuze ziel sneller gekwetst is. Maar in werkelijkheid staat de islam geen enkele negatieve kritiek toe. In de recente geschiedenis bestaan voorbeelden te over van mensen die zijn bedreigd, ter dood gebracht of vermoord omdat ze zich kritisch over bepaalde islamitische principes hebben uitgelaten, zelfs als het ging om moslims die hun godsdienst een warm hart toedragen. Sommigen menen de islamitische volkswoede te kunnen temperen door de vrijemeningsuiting ter discussie te stellen. Maar het is juist van het grootste belang dat het onderdrukkende karakter van de islam openlijk ter discussie wordt gesteld, om het soort primaire ontladingen dat we nu zien op een andere manier te kanaliseren.

Verbale kritiek is een manier om te voorkomen dat situaties escaleren. Maar in de islam lijkt het gelijk te staan aan geweld en agressie. Wie in een islamitisch land kritiek op de religie uitoefent, wordt ter dood gebracht of vermoord. Maar daar het gezag van de islam zich niet uitstrekt over het westen, ontsteekt men over onze vrije meningen in machteloze woede. Wij kijken verbaasd naar de collectieve uitbarstingen van hysterie, het verbranden van vlaggen en ambassades, en de oproepen tot aanslagen en moorden van willekeurige personen en het kelen van de bewuste cartoonisten. Er wordt openlijk gevraagd om de cartoonisten wegens godslastering ter dood te brengen.

Respect is geen onderwerping

De godsdienst respecteren houdt in dat je toegeeft aan de drang van deze leer alles te willen domineren. Door bij voorbaat elke discussie te vermijden om te voorkomen dat wordt bedreigd met jihad betekent niets meer dan je al gewonnen te geven voor de heilige oorlog is gevoerd. Maar met respectvol zwijgen is het gevaar voor de heilige oorlog nog niet afgewenteld. Want de islam dwingt zijn tegenstander iedere keer een stapje verder terug, totdat de dominantie volledig is. Het respect dat de islam eist is namelijk op geen enkele manier wederkerig. Een voorproefje was hoe moslims aan Nederlandse vrouwen vroegen niet in de nabijheid van een moskee in hun eigen tuin in een bikini te zitten, omdat dat niet getuigt van respect voor de godsdienst. Maar waar is het respect voor ons, die graag in het zonnetje in een bikini willen zitten?

Schiet op de Boodschapper!

De Islam heeft sinds Mohammed stand gehouden door tegenstanders en critici te vermoorden, en uitsluitend lofzangen toe te staan. Dat maakt duidelijk hoe bang

de Islam is voor het vrije woord. Het is zo makkelijk aan te tonen dat de Islam zoals verleden week in Parijs geweld aanmoedigt, het is zo makkelijk te ontzenuwen dat de Koran niet van een god komt, het geloof dat een profeet Mohammed de Koran van God zelf ontving, zoals ook van de Bijbel wordt gezegd dat de 66 boeken door God geïnspireerd zijn, en zo makkelijk door te prikken, dat er maar één remedie is: iedereen die hierop wijst elimineren, en zoveel mogelijk angst zaaien om kritiek te ontmoedigen. Dit in alle godsdiensten.

De cartoons en de kritische analyse van de islam brengen een verborgen angst in de moslimziel aan de oppervlakte: dat hun godsdienst misschien toch niet zo perfect is, dat Mohammed misschien toch geen afgezant van god was. De agressie is een gevolg van de reflex deze angst te onderdrukken. Natuurlijk kan iedereen die ooit zijn angsten overwonnen heeft vertellen hoe bevrijdend het is om de confrontatie met je psychische kwelgeesten aan te gaan in plaats van ze te onderdrukken. Maar als het over godsdienst gaat, weigeren mensen de psychische mechanismes die ons belemmeren te herkennen, en ze op dezelfde manier tegemoet te treden als elke angststoornis. Godsdienst kon een collectief aanvaard waandenkbeeld worden juist doordat god als almachtig en alwetend boven de mens werd geplaatst, en boven menselijke kritiek werd verheven. Dus brengen moslims hun onderdrukte religieuze angsten tot ontlading door zich tegen de boodschapper te richten.

De enige manier om de mens te kunnen bevrijden van deze door de eigen psyche gevormde onderdrukker en de kwelduivel met open vizier tegemoet te treden, is de godsdienst terug te voeren naar het domein waar hij vandaan komt, namelijk de niet zo perfecte menselijke geest.

De Koran is een Terreur Document-Een Moord Bijbel

Koran verzen als bewijs dat de terreur binnenin het boek te vinden is.

Koran 5:33. Voorwaar, de vergelding van degenen die oorlog voeren tegen Allah en Zijn Boodschapper en (die) naar het zaaien van verderf op aarde streven, is dat zij gedood worden, of gekruisigd worden, of het afbouwen van handen en voeten aan tegenovergestelde kanten, of dat zij uit het land verbannen worden. Dat is voor hen een vernedering op de wereld en voor hen is er in het Hiernamaals een geweldige bestraffing.

Koran 9:5. En wanneer de gewijde maanden voorbij zijn, doodt dan de veelgodenaanbidders waar jullie hen ook aantreffen en grijpt hen, en omsingelt hen en loert op hen vanuit elke hinderlaag. Als zij dan berouw tonen, en de shalât onderhouden en de zakât geven, laat hen dan vrij. Voorwaar, Allah is Vergevensgezind, Meest barmhartig.

Koran 8:12. (Gedenk) toen jouw Heer aan de Engelen openbaarde: “Voorwaar, Ik ben met jullie, verstrekt daarom degenen die geloven. Ik zal angst werpen in de harten van degenen die ongelovig zijn. Slaat dan hun hoofden af en slaat al hun vingers en tenen af.”

Koran 2:193: En bestrijdt hen tot er geen Fitnah (meer) is en de godsdienst aan Allah behoort, maar als zij dan ophouden, dan is er geen vijandschap, behalve tegen de onrechtplegers.

Koran 47:4. Wanneer jullie degenen die ongelovig zijn (op het slagveld) ontmoeten doodt hen. Wanneer jullie het verslagen hebben: bindt (de gevangenen) dan stevig vast, of laat (hen) vrij of vrij (na) een losgeld, tot de oorlog voorbij is. Zo is het. En als Allah het wil, dan vernietigt Hij hen zeker. Maar Hij wil een groep van jullie beproeven met een andere groep. En degenen die gedood worden op de Weg van Allah: Hij doet hun werk nooit verloren gaan.

(Koran 5:49-51) En oordeel (O Moehammad) onder hen met wat Allah neergezonden heeft, en volg niet hun begeerten en hoed je voor hen opdat zij jou niet weglokken van een deel van wat Allah jou neergezonden heeft. En als zij zich afwenden: weet dan dat Allah hen waarlijk wil treffen voor sommige van hun zonden. En voorwaar, veel van de mensen zijn zeker zwaar zondig.

Zoeken zij dan de wet (*sharia*) van de Djâhiliyyah (onwetendheid)? En wie is er beter dan Allah i het oordelen over het overtuigde volk?

O jullie die geloven! Neemt niet de Joden en de Christenen als beschermers, zij beschermen elkaar. En wie van jullie hen als beschermers neemt: voorwaar, hij behoort tot hen. Voorwaar, Allah leidt het onrechtvaardige volk niet.

(Koran 4:89) Zij verlangen ernaar dat jullie ongelovig worden, zoals zij ongelovig zijn, zodat jullie gelijk zijn. Neemt dus geen vrienden uit hun midden totdat zij uitwijken op de weg van Allah. En als zij zich afkeren (van de Islam), grijpt hen dan en doodt hen waar jullie hen ook vinden. En neemt uit hun midden geen vrienden en geen helpers.

(Koran 9: 29-30) Doodt hen dan die niet in Allah en het Hiernamaals geloven en die niet voor verboden houden wat Allah en zijn Boodschapper verboden hebben verklaard; en zij die de godsdienst van de Waarheid niet als godsdienst nemen, van hen aan wie de Schrift is gegeven, totdat zij het beschermgeld (Djizyah) betalen, naar vermogen, terwijl zij onderdanigen zijn. En de Joden zeggen: “Oezair is de zoon van Allah,” en de Christenen zeggen: “De Masih (‘Isa) is de zoon van Allah.” Dat zijn hun woorden uit hun monden. Zij doen soortelijke uitspraken als degenen die voorheen ongelovig waren. Moge Allah hen vervloeken. Hoe kunnen zij zo afwijken?

(Koran 9:123) O jullie die geloven, bevecht de ongelovigen in jullie naaste omgeving en laten zij hardheid bij jullie aantreffen. En weet dat Allah met de Moettaqôen is.

(Koran 9:73) O Profeet, bevecht de ongelovigen en de huichelaars en treed hard tegen hen op. En hun verblijfplaats is in de hel, en dat is de slechtste bestemming.

(Koran 2:88-90) En zij zeggen: “Onze harten zijn bedekt.” Nee! Allah heeft hen vervloekt vanwege hun ongeloof. Weinig zijn het daarom die geloven.

En wanneer er een Boek tot hen komt van Allah, bevestigend wat zich bij hen bevindt, terwijl zij daarvoor om hulp hadden gevraagd tegen degenen die niet geloven: toen dan tot hen kwam wat zij al wisten, geloofden zij er niet in; De vloek van Allah vloek rust daarom op de ongelovigen.

Slecht is het, waarvoor zij hun zielen verkocht hebben; dat zij niet geloven in wat Allah heeft neergezonden; uit afgunst, dat Allah Zijn gunst neerzendt tot wie Hij wil van Zijn dienaren. Zo wenden zij zich van toorn tot toorn. En voor de ongelovigen is er een vernederende bestraffing.

(Koran 2:191) En doodt hen waar jullie hen ook aantreffen en verdrijft hen zoals zij jullie hebben verdreven. En Fitnah is erger dan doodslag. En bestrijdt hen niet bij de Masdjid al Harâm (de Gewijde Moskee te Mekkah) totdat zij jullie daar bestrijden; als zij jullie dan bestrijden: doodt hen dan. Zo is de vergelding voor de ongelovigen.

(Koran 2:192-193) Maar als zij ophouden, voorwaar, dan is Allah Meest Vergevensgezind, Meest Barmhartig.

En bestrijdt hen tot er geen Fitnah (meer) is en de godsdienst aan Allah behoort, maar als zij dan ophouden, dan is er geen vijandschap, behalve tegen de onrechtplegers.

(Koran 8:67) Het past een Profeet niet dat hij krijgsgevangen heft, totdat hij (de vijanden) op aarde heft onderworpen. Jullie wensen de wereldse vergankelijkheden, maar Allah wenst (voor jullie) het Hiernamaals. En Allah is Almachtig, Alwijs.

(Koran 25:36) Toen zeiden Wij: “Gaaf naar het volk dat Onze Tekenen loochent,” en Wij vernietigden hen met een volledige vernietiging.

(Koran 18:100-102) En op die Dag zullen Wij de Hel duidelijk zichtbaar aan de ongelovigen tonen.

Degenen voor wie de ogen versluierd waren voor het gedenken van Mij en (die) niet tot horen in staat waren.

Denken degenen die niet geloven, dat zij Mijn dienaren naast Mij tot beschermers zullen nemen? Voorwaar, wij hebben de Hel klaargemaakt als een verblijfplaats voor de ongelovigen.

(Koran 9:3) En (dit is) een bekendmaking van Allah en zijn Boodschapper aan de mensheid op de dag van de grote Bedevaart (al Haddj al Akbar) (inhoudende) dat Allah en Zijn Boodschapper niets te maken hebben met de veelgodenaanbidders. En als jullie (veelgodenaanbidders) berouw tonen, dan is dat beter voor jullie, maar als jullie je afwenden, weet dan dat jullie (het plan van) Allah nimmer kunnen ontkrachten. En waarschuwt degenen die ongelovig zijn voor een pijnlijke bestraffing.

(Koran 9:5) En wanneer de gewijde maanden voorbij zijn, doodt dan de veelgodenaanbidders waar jullie hen ook aantreffen en grijpt hen, en omsingelt hen en loert op hen vanuit elke hinderlaag. Als zij dan berouw tonen, en de shalât onderhouden en de zakât geven, laat hen dan vrij. Voorwaar, Allah is Vergevensgezind, Meest barmhartig.

(Dit zijn een paar voorbeelden uit de Koran, hoe het een boek met haat is gesmeerd. Helemaal niet goed te praten, maar in dezelfde zin vertoont zich de Bijbel vooral het Oude Testament, de Tanakh.)

Hadith of Overlevering

De HADITH worden ook beschouwd als heilige aanmaningen van de profeet. Ik beperk mij tot enkele passages met betrekking tot ons onderwerp, daar er duizenden zijn, beschouwd als echte en onechte aanmaningen en verordeningen. Dat wilt zeggen dat alle Hadith niet betrouwbaar zijn, zo werd me dat ooit doorgegeven. De Hadith hier aangehaald zijn door mij uit het Engels vertaald.

Allah's Apostel zei: "Ik heb de opdracht gekregen om te vechten met de mensen totdat ze zeggen: 'Niemand heeft het recht om aanbeden te worden dan Allah, en wie zegt: Niemand heeft het recht om aanbeden te worden behalve Allah,' zijn leven en pand zal worden gered door mij, behalve voor de Islamitische wet, en hij zal door Allah geoordeeld worden, (hetzij om hem te straffen of om hem te vergeven.)" (Hadith 4: 52: 196)

Er zijn teveel aanhalingen om op te noemen.

De Hadith staan vol met aanhalingen over de onthoofding van de gevangenen, het doden van oude mannen, plunderen, en seks hebben met 9-jarige meisjes naar Mohammeds verbeelding.

De Hadith vertonen overal haat en onbeschaafde, verachtelijke daden door de Moslims geprezen. De Hadith gaan ook over slavernij en dood. Je kunt maar beweren dat het de ware aard van Islam niet is, maar je ziet bij ondervinding in Parijs dat het wel waar is. De Moslim zegt dat ze nooit liegen, maar dat doen ze

wel tegenover ons de ongelovigen. Als je op een ernstige wijze de verzen leest met betrekking tot haat in de Koran, en vervolgens zegt dat de Islam een godsdienst van vrede is, bent je een “dhimmi,” wat betekent dat je geschikt bent om volgens de Islamitische horden te leven.

De Islam is expansionistisch, en verklaren niets met u te maken hebben, waarbij vijandschap en haat tussen u en ons voor altijd zijn, totdat je gelooft in Allah (60:2-4)

Moslams streven ernaar om de wereld te veroveren. Dat mag, maar ze ontkennen expansionistische ambitie. Dit is te wijten aan de Taqqiya, waarin niet-moslams worden misleid en belachelijk gemaakt daar ze hun ware bedoelingen eigenlijk niet begrijpen.

Taqqiya is het geloof en de leer dat het goed maakt voor de moslams om in dienst van de Islam te liegen. Zo is het dat de Moslams voortdurend liegen tegen niet-moslams, de ongelovigen, over hun intenties en ware geloof zoals hierboven uit de Koran aangehaald.

Ze ondersteunen terreur als een wapen om de Islam te verspreiden, hetgeen ze altijd ontkennen.

(33.48) En wees niet toegevend tegenover de ongelovigen en de huichelaars, en luister niet naar hun vervelende gesprekken, en vertrouw op Allah; en Allah is voldoende als Beschermmer.

Takiya of al-taqqiya, hoe je het wilt spellen betekent “liegen”. Het is trouwens iets wat moslams gewoonlijk doen.

Het woord 'al-Taqqiya' betekent letterlijk: iemands overtuigingen, overtuigingen, ideeën, gevoelens, meningen en / of strategieën in een tijd van eminente gevaar, hetzij nu of later in de tijd, de manier om zichzelf te redden van de lichamelijke en / of geestelijk aandoeningen, te verbergen of vermommen. In één woord vertaald zou het 'huichelarij' betekenen"

Al-takiyya, van het werkwoord 'Ittaqu' betekent taalkundig ontwijk de bedreiging. Op politiek vlak betekent de benaming het simuleren wat je als status nodig hebt om de oorlog tegen de vijand te winnen. "

Parijs en Mali November 2015 zijn Vreedzaam maar geen Vrede

De leuze van deze dagen: de Islam is vreedzaam en als hij spontaan uitgroeit tot kalifaat is dat de meest ideale samenleving. Laat je niet in de luren leggen met de kolder “maar mijn Islam is wel vrede ! Want hoewel er heel wat richtingen in de Islam bestaan, van Salafisten tot Alevieten (heel orthodox en tot heel liberaal, waardoor allereerst de orthodoxen de liberalen uitmoorden binnen de

islam en ook de soennieten versus sjiieten), is er ten diepste maar één Islam, namelijk. die in de Islambronnen wordt geleerd.

Alle moslims hebben als ultieme waarheid de Koran, met de Hadith (in aflopende mate gelijk aan de Koran), het leven van de ideale moslim (Mohammed) en de Umma, de moslimgemeenschap als geheel (met de Islamgeleerden van de Al-Azhar-universiteit in Caïro aan de top)

Daarom is er volgens Erdoğan, president/sultan van Turkije, ook maar één Islam en daar zit een kern van waarheid in. “Mijn Islam” is een belachelijke term. Een moslim die dat zegt, plaatst zich boven de ultieme waarheid van de Islambronnen en beweert dwars tegen de feiten van die bronnen in dat “zijn Islam” vrede is en ook nog de “ware islam”. Eerst een duivels systeem als de Islam omarmen en belijden; als het dan niet zo goed valt her en der na de diverse moordaanslagen van Verviers (België), Paris verleden week, Mali vandaag, en IS, Boko Haram e.d., dan gaan we roepen dat “die terroristen geen moslims zijn” en dat “mijn Islam vrede is”. Totale onzin. Geheel Islam is slecht, want ze houden zich allen aan de Koran en de Hadith zelfs als deze overlevering van de profeet Mohammed niet door iederéén wordt aanvaardt. Er zijn betrouwbare Hadith en dan weer niet, zoals in de Bijbel vindt ieder ketter zijn ondersteunend woord.

Afleidingsmanoeuvres

We kunnen constateren dat Moslims de afgelopen jaren hun punt duidelijk hebben gesteld, zoals in Parijs (13 november 2015) en Mali een week later. Maar het vrije woord en de satire zijn voor ons de belangrijkste middelen om conflicten uit te werken en spanning te ontladen. Daarbij gaat het niet om laster of primitieve scheldpartijen. Want het westen te beschuldigen van gebrek aan respect en integriteit door satire aan de kaak te stellen is niets meer dan een afleidingsmanoeuvre. De Islam onderdrukt en vermoordt massaal mensen die proberen Islamitische misstanden op de gespreksagenda te zetten, ook als zij dit op een nette manier doen.

Wie het waagt de perfectie van de Islam ter discussie te stellen, is zijn leven onzeker. Vele Islamcritici zijn gedwongen onder pseudoniem te schrijven of onder te duiken. Dat is de kern van dit probleem, niet de woede over een satirisch tekeningetje van een profeet met een kort lontje.

Het is absurd om geen negatieve kijk op een godsdienst te mogen hebben, alleen maar omdat het heilig of taboe is voor bepaalde mensen.

En dat is tevens de kern van godsdienstvrijheid: het recht vrij over een godsdienst te kunnen oordelen, zonder dat derden jou vertellen hoe de godsdienst moet worden vormgegeven. Niet de godsdienst is vrij, elk individu is

vrij om van de godsdienst te maken wat hij wil, op dezelfde manier als hij vrij is om van zijn cultuur en maatschappij te maken wat hij wil.

Het gevaar van het verbod op kritiek

Er is geen enkele reden om de godsdiensten met misplaatst respect te benaderen. Integendeel, het is gevaarlijk om god in de taboesfeer te houden, of om hem uit angst te vrijwaren van kritiek. De psychoanalyse geeft voldoende voorbeelden die duidelijk maken dat verdringen niet leidt tot verdwijnen: het is struisvogelpolitiek, en de gevolgen daarvan komen in een andere gedaante onvermijdelijk terug op ons af.

Kritiek en discussie zijn belangrijk om misstanden te kunnen aanpakken, en het is belangrijk om emoties kwijt te kunnen, zodat we niet worden overvallen door primaire ontladingen van frustraties die in ons onderbewustzijn blijven woekeren. Elke menselijke uiting, elk gedrag en elk idee moet kritisch kunnen worden benaderd. Zo ook de goden, ook de profeten, ook de godsdiensten. Wie is geconditioneerd te denken dat zijn basis perfect is, kan deze niet kritisch benaderen. Is kritiek ook nog verboden, dan is men gedoemd eeuwig te bouwen op hetzelfde zwakke fundament, waarboven de gevolgen in de vorm van frustraties en conflicten zich blijven opstapelen.

Wat we op dit moment waarnemen in islamitische landen is een bonk ontlading van pijn, woede, agressie, opgekropte frustratie. Dat komt niet alleen door een tekeningetje. Het komt omdat niet is toegestaan met verbale middelen de twijfels en frustraties uit te drukken waardoor de mens wordt geplaagd. Wie niet kan lachen om de condition humaine, wie zijn emoties niet in de openbaarheid mag bespreken, wie niet is toegestaan iets aan zijn lot te veranderen, ontaardt daar waar het wel is gestaan. In de psychoanalyse van Freud heet dat simpel 'verschuiving'. Schiet je in je eigen leven tekort en kun je daar niets aan wijzigen, dan houd je iemand anders verantwoordelijk, en je ontaardt door een Deense ambassade in de fik te steken. Baas blaft tegen man, man slaat hond.

Misplaatst respect voor het godsdienstig fundament en het onvermogen frustraties te uiten zijn de oorzaken van deze collectieve, hysterische woede uitbarsting. Iedereen begrijpt dat deze reactie op een tekeningetje buiten proportie is. Opgekropte frustratie en een laag zelfbeeld leiden tot woede, brandstichting, wanhoop, vandalisme en geweld, wraak en moord. Omdat naar binnen gerichte kritiek niet is toegestaan, richt de woede zich naar buiten.

De balans tussen respect en het vrije woord

Moslims maken vanzelfsprekend gebruik van het recht onze cultuur te mogen bekritisieren. Kritiek op de Islamitische cultuur is echter verboden. Genocides worden verzwegen, uitwassen die het gevolg zijn van rigide wetten kunnen niet

worden besproken, de moorden en oorlogen van de profeet worden ontkend of goedgepraat, de Islamitische wezensleer van de jihad wordt voorgespiegeld als spiritueel streven, zonder uit te leggen hoe spiritueel streven kan leiden tot het verdelen van de oorlogsbuit.

Moslims vragen om 'respect' voor hun godsdienst. Maar iedereen heeft het recht te zeggen wat zijn beeld is van een bepaalde godsdienst. 'Respect' moet geen chantagemiddel zijn om kritiek op de islam tegen te gaan. Moslims zouden door de cartoons zijn gekwetst, ze worden allemaal over één kam geschoren, er wordt gesuggereerd dat alle moslims terroristen zijn. Maar dat is helemaal niet wat de cartoons uitdrukken. Moslims ervaren het misschien zo, omdat ze zich volledig met hun godsdienst identificeren. Maar deze cartoons drukken juist uit dat kritiek op de islam taboe is, en dat het islamitische geweld dat we voortdurend waarnemen, en dat zich richt tegen iedereen die zich niet aan de islam wil conformeren, in de islam besloten ligt. De cartoons drukken de angst uit om de islam te bekritisieren vanwege de agressie van moslims. Ironisch genoeg gaan de cartoons precies over de massahysterie die er het gevolg van is.

Mensen moet je beoordelen naar hun gedrag, niet naar hun godsdienst. Je moet aardig zijn tegen mensen, je inleven in hun gevoelens, en proberen niet kwetsend of beledigend te zijn. Maar een godsdienst is gewoon een stelsel van regels, een filosofie of een maatschappij-ideologie volgens welke mensen proberen te leven. Daar moeten we geen bijzonder respect voor hebben. We moeten die regels en ideeën ter discussie stellen, net zoals dat gebeurt met alle regels en ideeën. Van het kleinste kind tot aan het koningshuis, in de privésfeer en in het openbaar, van krantenartikelen tot doorwrochte filosofische werken, van wetsboeken tot geachte ideologische uitgangspunten, van communisme tot neoliberalisme en kapitalisme, van atheïsten tot zeloten: alles en iedereen kan aan kritiek worden onderworpen. Er is geen denken aan dat kritiek, al dan niet in de vorm van satire, kan worden gewroken of beantwoord met agressie en moord.

Ik wil mensen niet kwetsen, maar ik wil wel de vrijheid om ideeën en voorschriften te kunnen bespreken.

Excuus

Ook het maken van excuus lijkt weinig zinvol te zijn. Het excuus te worden uitgelegd als erkenning dat het westen zich op een ongeoorloofde manier heeft opgesteld tegenover de Islam. Dat kan niet worden goedgeemaakt door een slap excuus, er is genoegdoening nodig. En vooral moet duidelijk zijn dat dezelfde fout nooit meer mag worden gemaakt. Dat is natuurlijk niet de bedoeling van een excuus: men wil niet kwetsen, maar niemand wil de vrijheid van meningsuiting opschorten. Het is dan ook typerend dat volgens vele moslims excuus niet genoeg is; er wordt zelfs gevraagd de cartoonisten net als Van Gogh

(Nederland) ter dood te brengen. Het gaat hier om eer, wraak en genoegdoening voor een vernederde Islam.

Tegengestelde werelden

Enkele jaren geleden de moord op Van Gogh wordt goedgepraat of zelfs terecht genoemd. Een simpel tekeningetje wordt gezien als aanval op de Islam en als rechtvaardiging om in collectieve woede uit te barsten, en op te roepen tot nog meer moorden en Jihad. Men eist excuus en genoegdoening vanwege een cartoon, maar moord en brandstichting krijgen collectieve bijval. Dit is een onoverbrugbare tegenstelling tussen twee totaal verschillende werelden.

Het is nu eenmaal een gegeven: hier kennen we geen blasfemie. Moord en brandstichting zijn misdrijven, maar satire en vrijemeningsuiting behoren tot de verworvenheden van onze cultuur. Godsdiensten mogen historisch en psychoanalytisch worden ontleed en ontmaskerd, zelfs als dit leidt tot het uiteenvallen van het geloof.

Bijzonder respect voor de godsdienst bestaat hier niet. God wordt op dezelfde manier benaderd als elke andere filosofie, stroming, ideologie of persoonlijke mening, de koningin of de minister-president of ieder ander individu etc. Op geen enkele manier bestaan er voor goden uitzonderingsposities. Frustratie wordt afgereageerd door een cartoontje of een satirische tekst, of door discussie, analyse, opiniestukken of wat dan ook in deze orde. We mogen hier alleen maar vreedzaam demonstreren, geen ruiten ingooien of vlaggen verbranden, niet oproepen tot haat of geweld. Voor ons is het onbegrijpelijk dat het vrije woord in de Islam een halsmisdad kan zijn.

Moord en intimidatie wereldwijd

In België, Nederland, Europa en zelfs wereldwijd zijn al vele moorden gepleegd, door moslims op hun critici. Toch heeft dit niet tot brandstichtingen en tegenmoorden geleid. Eremoord op vrouwen die naar de westerse cultuur neigen, Van Gogh, een vrouw die haar ergernis over agressieve Marokkanen uitspreekt in een supermarkt, vele mensen die zich bemoeiden met agressie op straat, huizen van buurtbewoners die zich ergeren aan agressie van moslimjongeren worden in brand gestoken terwijl ze liggen te slapen. Anderen worden net zolang geterroriseerd tot ze uit hun wijk wegvluchten, er circuleren dodenlijsten en fatwa's en er wordt opgeroepen tot jihad en aanslagen. Moslims demonstreren tegen Nederland met organisaties als Genoeg is genoeg en Stop de hetze, en klagen steen en been over hun achterstandspositie, die ze voortdurend wijten ons vermeende racisme. Maar er breken geen hetzes uit tegen moslims. Als er al eens een moskee in brand wordt gestoken vanwege de moord op Van Gogh, dan gebeurt dit anoniem, want het is strafbaar. Het is ondenkbaar dat een woedende massa zich stort op moslims en moskeeën. Maar de ontlading is er

wel, in de vorm van een tekening van een profeet die aan de basis ligt van de Islamitische agressie.

Twee maten en twee gewichten

Mensen demonstreren massaal tegen het imperialisme van de VS, en voelen zich veilig dit te doen, maar waarom demonstreert er niemand tegen het imperialisme van de Islam? Moslims nemen massaal deel aan de vrije kritiek tegen Amerika, tegen het westen, tegen de Nederlandse cultuur, maar ze eisen respect voor hun godsdienst: wie daarover iets zegt, wordt beschuldigd van islamologie, racisme, xenofobie.

Moslims vallen onze cultuur op ontelbare niveaus aan. Het gebeurt met kritiek, door laster en intimidatie, door geweld en jihad. Onze samenleving wordt ontwricht door een massale instroom van moslims via importhuwelijken, en binnenkort door een onvermijdelijke geboorte-explosie. Vervolgens wordt onze cultuur ondermijnd door ons te dwingen normen en waarden te accepteren die op geen enkele manier passen bij onze manier van leven.

Door zich te beroepen op onze eigen mensenrechten zoals vrijheid van godsdienst en het discriminatieverbod proberen moslims ons te dwingen hun discriminatie en apartheid te accepteren. 'Integratie moet van twee kanten komen', zeggen ze, en eisen dat wij onze mensenrechten opschorten voor hun discriminerende waarden. Het enige wat wij hier tegenover kunnen stellen, is ons recht op vrije kritiek. Maar wie hiervan gebruik maakt, wordt beticht van racisme of 'islamologie'. Het is voor ons een patstelling, en voor moslims een win-win-situatie.

Hoogste tijd om de Islam openlijk te kritiseren

Naar aanleiding van de uitbarstingen vanwege een tekeningetje hebben we besloten de handschoen op te nemen. De auteur is bezig een aantal kritische stukken op te zoeken over de Islam. Wij staan voor gelijke rechten van man en vrouw, voor seksuele vrijheid, voor vrijheid van meningsuiting, voor gelijke behandeling. De doorsnee Europeaan is tegen discriminatie, tegen intimidatie, tegen geweld. We hebben ons altijd verzet tegen discriminatie van minderheden. Wij accepteren deze zaken hier ook niet van de Islam. Daarom gaan we de Islam behandelen zoals iedereen wordt behandeld die de rechten van anderen inperkt. Het gaat ons verstand te boven dat vele moslims klagen dat ze door de EU landen worden gediscrimineerd - wat pertinent onwaar is - maar tegelijk het recht opeisen door hun eigen godsdienst te mogen worden gediscrimineerd. In de planning staan artikelen over het Islamitische huwelijk (ontwijken meestal het wettelijke huwelijk) , de oorsprong van de Koran en het tirannieke gedrag van de profeet Mohammed.

Nog eens over de Koran

De Koran is een plagiaat van het Oude en Nieuwe Testament en de auteurs doel is niet andere godsdiensten te beschermen, in tegendeel, ze kunnen allen even gevaarlijk zijn. Mijn doel is alleen te bewijzen dat Islamfobie een woord is dat door de Islamieten wordt misbruikt om ons het zwijgen op te leggen over de onmenselijke ideologie vervat in de Koran.

De Franse schrijver Michel Houellebecq zei “Quand on lit le Coran on est effondré”. Hirsi Ali en de Amerikaanse schrijver Robert Spencer stellen dat er wel gematigde moslims bestaan maar, geen gematigde Islam, en dat fundamentalistische moslims een beroep kunnen doen op de Koran en Hadith om gematigde moslims aan te zetten tot extremisme, dus dat angst voor de Islam legitiem is (Wikipedia). Dit onderscheidt is belangrijk. De grote meerderheid van de moslims zijn gematigde mensen, maar de Islam is helemaal niet gematigd, omdat de Koran een monument is van fanatisme.

Er is maar één Koran. Dit is een criminogeen boek, omdat bijna op elke bladzijde, wordt aangehitst tot haat tegenover de ongelovigen, en zelfs tot hun uitroeiing. Er is geen gematigde islam, omdat er geen gematigde Koran bestaat. Er is geen Europese islam omdat er geen Europese Koran kan bestaan. Er is maar één Koran, onveranderlijk, en zagezegd door Allah geschreven, waaraan geen enkele moslim iets mag wijzigen. Wie kritiek heeft op de Koran of de Islam, wordt met de dood bedreigd, zoals Ayaan Hirsi Ali, Salman Rushie, Ibn Warraq, Talisma Nasreen. Zij worden als afvalligen beschouwd, en apostasie, afvalligheid, is levensgevaarlijk voor een moslim. Maar ook niet-moslims, worden bedreigd, zoals professoren en politici (Robert Redeker, Geert Wilders), of gedood zoals Theo Van Gogh.

De Islamieten bedreigen politici, schrijvers, karikaturisten, toneelspelers, professoren, met de dood, omdat deze intellectuelen alleen zouden mogen denken wat zij gedogen. Dat loopt de spuitgaten uit en is een gevaarlijk intellectueel terrorisme, waardoor zij een feitelijke “dictatuur opleggen” niet alleen in de moslimlanden, maar ook bij ons.

Iedereen heeft het recht angst te koesteren tegenover een godsdienst, of een godsdienst te haten. De Islam haten is niet de moslims haten. De islam is geen ras, noch een persoon. Een ideologie kan niet beledigd worden of gevoelens hebben. Er mag zowel kritiek zijn op de totalitaire Islamideologie als op het nazisme, het socialisme, het communisme of het liberalisme. Islamofobie is geen racisme, omdat niemand een godsdienst tot ras kan verheffen. Dat heeft Mia Doornaert ook uitgelegd in een serie artikelen in de Standaard. De islam wordt beoefend door verschillende volkeren van verschillende rassen en nationaliteiten. De islam is dus niet door één volk beleden, maar door verschillende volkeren en nationaliteiten.

Islamofobie mag niet vergeleken worden met xenofobie (xenos=vreemd, vreemdeling en (fobie=afkeer), hetzij afkeer van vreemdelingen. Afkeer van de islam, is geen afkeer van de vreemdelingen of van de moslims. Iedereen mag een godsdienst prijzen of afkeuren. Het gaat hier niet over de gelovigen, maar over hun geloof, over een godsdienstige ideologie die de mens zijn leven op een allesomvattende, totalitaire wijze wil regeren in al zijn doen en laten. Er dient ook geen onderscheid gemaakt te worden tussen islam en islamisme, het islamisme wordt geput uit de onverdraagzame Koran.

De onverdraagzaamheid, de haat en de bedreigingen tegen al wie geen moslim is, staan geschreven in de Koran en de moslimfanaten steunen zich op deze criminogene soera's om geweld te gebruiken. Het Islamisme zou niet bestaan zonder het religieus fanatisme overal aanwezig in de koran.

Alle religieuze ideologieën hebben tot doel macht te verwerven en worden als politiek instrument gebruikt, om desnoods de andersdenkenden of ongelovigen te bedreigen met de dood, om ze te onderwerpen aan hun geloof. Daarom hebben de godsdienstconflicten en godsdienstoorlogen nooit opgehouden. Niemand mag de zestien eeuwen religieuze vervolgingen van het Rooms-katholicisme vergeten tegen de «ketteren», de Protestanten onder meer. Hedendaags, de Evangelische fundamentalisten losgelaten, zouden even gevaarlijk zijn. De eeuwen Inquisitie, de martelingen, de verbanningen en de brandstapel.

Islam betekent “onderwerping” en de Islamieten willen iedereen onderwerpen aan de Sharia. De Sharia, de Islamitische wet of de wet van God eigenlijk geïnspireerd van de Tanahk (Oude Testament, de wet van Mozes), is een geheel van godsdienstige regels die de vrijheid van de mens uitsluit. De mens wordt onderworpen aan de goddelijke regels die zijn levenswijze bepalen in alle aspecten: eten, slapen, kleding, huwelijk, seksualiteit, polygamie, erfenis, segregatie, huwelijksverbod met een niet-moslim, houding tegenover niet gelovigen, enz.

De gedeeltelijke invoering van de Sharia in Engeland is volgens de Aartsbisschop van Canterbury nu al onvermijdelijk. Er bestaan al tien Islamitische rechtbanken. Het beroep is zelfs mogelijk bij de “High Court”. Volgens peilingen willen ook 44% van de jonge moslims de Sharia invoeren in Engeland.

De vrijheid van godsdienst is gewaarborgd, dit betekent niet dat de “godsdienst” zelf beschermd is tegen elke kritiek. Kritiek op een godsdienst belet de vrije uitoefening van de godsdienst niet. Deze kritiek verbieden, kan alleen in een dictatuur, in theocratieën en in landen die de “godslastering” strafbaar stellen. Deze landen zijn geen democratieën. Zij beschermen totalitaire ideologieën en hebben de vrijheid van mening afgeschafte. In alle moslimlanden is kritiek op de

Islam, Allah of Mohammed, beschouwd als blasfemie, en meestal strafbaar gesteld met de doodstraf.

Elke godsdienst beschuldigt de andere vals te zijn. De geestelijken die elkaars godsdienst bekritisieren maken zich dus ook schuldig aan godslastering. De katholieke kerk verkondigt de Drievuldigheid, bestaande uit de Vader, de Zoon en de Heilige Geest. Wie beweert dat God een Zoon heeft, dat hij gekruisigd werd en verrezen is, dat hij de Verlosser is en gestorven voor onze zonden, wordt door de Koran beschuldigd van blasfemie en daarop staat de meestal de doodstraf.

De koran vernietigt de fundamenten zelf waarop het christelijk geloof is gebaseerd in verschillende soera's. Voor een moslim is de Paus een godslasteraar omdat hij in de Drievuldigheid gelooft en spreekt over de Zoon van God, enz. Er is dus geen Verlosser die voor onze zonden is gestorven volgens de Koran, Jezus werd nooit aan een kruis genageld. Dit alles is een verzinsel volgens de islam en bestempeld als blasfemie. Maar wie niet gelooft in de Drievuldigheid is voor de katholieke kerk ook een godslasteraar. Tijdens de Inquisitie kon niemand de Drievuldigheid ontkennen, tenzij men op de brandstapel wou belanden. De ene godsdienst verkettert de andere en dit leidt tot verdeling tussen de godsdienstige gemeenschappen, tot oorlogen en tot bloedbaden overal in de wereld. Dit bewijst hoe absurd het is blasfemie te bestraffen of te beweren dat godsdienstkritiek niet mag.

De Paus gaat tekeer tegen het laïcisme, en ook tegen Mohammed zoals hij het onlangs deed. Dat is zijn recht, ook de Paus heeft recht op vrije meningsuiting. Maar het is ook ons recht tekeer te gaan tegen het katholicisme of het christendom zonder gestraft te worden wegens blasfemie.

Islamofobie kan ook niet vergeleken worden met "antisemitisme" of de haat tegen al wat joods is. Hier is de haat gericht tegen het joodse volk. Wie door antisemitisme iets anders bedoelt dan de haat van het joodse volk, en dit wil uitbreiden tot het verbod op kritiek van het judaïsme, als godsdienst van de joden, streeft hetzelfde doel na als de islamieten die trachten de islam gelijk te stellen met een ras. Het judaïsme, als godsdienst, is ook een godsdienstige ideologie zoals de islam, het christendom, het protestantisme of het mormonisme. Kritiek op het judaïsme of kritiek op de Israëliëse politiek is geen antisemitisme. Kritiek op godsdiensten is geen racisme. Het antisemitisme heeft betrekking op een volk, niet op een godsdienst. Iedereen heeft dus het recht islamofob, judeofob, kathofoob, christianofob, hindoefoob of boeddhafoob te zijn. Al deze neologismen hebben betrekking op godsdienstige ideologieën.

Door deze neologismen bedoelen wij afkeer of weerzin, walging, verafschuwning voor het judaïsme, het christendom, het katholicisme, het hindoeïsme, het boeddhisme, het mormonisme, enz. Een ideologie kan niet gekrenkt worden,

mensen wel. Maar de gelovigen mogen niet beweren gekrenkt te zijn omdat hun godsdienst wordt bekritiseerd, geminacht, verfoeid, verafschuwd of bespot. Dat zou al te gemakkelijk zijn om alle kritiek op hun godsdienst te verbieden. Dat is een poging om iedereen het zwijgen op te leggen. Niemand moet respect hebben voor een godsdienst, dit beweren is onzin. De Koran zegt dat de handen van dieven moeten afgehakt worden, dat de vrouw een ondergeschikt wezen is, dat ongelovigen moeten worden uitgeroeid. Moet men respect betuigen voor dergelijke ideologie, onder voorwendsel dat het een godsdienst is? De gelovige en zijn geloof zijn twee verschillende zaken. Het verbod op kritiek van een godsdienst is censuur, dictatuur, en het einde van het recht op vrije meningsuiting. Wie de islamterreur of de islamitische intellectuele terreur (mondelijke bedreigingen tegen karikaturisten, schrijvers, journalisten enz.) hekelt is voor de islamieten een islamofob. Een socialist, een communist, een liberaal, mogen toch ook niet beweren dat zij zich gekrenkt voelen omdat wij het socialisme, het communisme of het liberalisme vervloeken of bespotten, anders zou er een algemeen verbod ontstaan op ideologiekritiek. Er is toch ook geen antiliberaal racisme of een antisocialistisch of antimarxistisch racisme? Beweren dat kritiek op de islam de moslims zou demoniseren, is een poging om aan iedereen het zwijgen op te leggen, behalve natuurlijk aan de imams die bv., met behulp van hatelijke soera's alle ongelovigen demoniseren. Het resultaat zou zijn dat wij geen enkele godsdienst zouden mogen bekritisieren, ongeacht de gevaarlijke ideologieën die ze verspreiden, en ongeacht hun buitensporigheden, hun onverdraagzaamheid. De islamorganisaties eisen dat islamofobie wordt gelijkgesteld met racisme, en dat blasfemie overal in de wereld wordt bestraft. Wie die opvatting steunt of aanvaardt wil definitief een einde maken aan de vrijheid van gedachte en de democratie afschaffen.

Ideologieën staan niet boven de wet, zij kunnen niet beschermd worden. De gelovige heeft recht op bescherming, maar niet zijn geloof. Elke ideologie moet kunnen onderworpen worden aan een vrij onderzoek. Iedereen moet zich kunnen uitspreken over het gevaar van de ideologieën, van welke aard ook. Iedereen heeft het recht de godsdiensten te bekritisieren, te haten, te minachten, en ze leugenachtig, reactionair, belachelijk, onnozel of gevaarlijk te vinden. Bijna geen enkel theater in Europa, durft nog het toneelstuk van Voltaire van 1741 "Mohammed de profeet" dat de hypocrisie en het fanatisme bespot, vertonen uit vrees voor islamitische wraakneming. Dat kon 60 jaar geleden nog probleemloos. Nu wordt door het islamitische intellectueel terrorisme de vrijheid van mening beknot en uit schrik de "autocensuur" ingevoerd.

Volgens een marktonderzoeksbureau kan de helft van alle Belgen en Nederlanders Islamofob worden genoemd. (Wikipedia). Deze tendens verspreidt zich in heel Europa en dus niet alleen in Vlaanderen en Nederland.

Maar waarom zijn er zoveel Islamofoben?

De afkeer van de islam is te wijten aan de islamideologie zelf en de gruwelijke islamitische aanslagen overal in de wereld. (Londen, Barcelona, New York, Bali, enz.

De Islam vervat in de Koran is een onverdraagzame leer die het pluralisme, de democratie, het Europees Verdrag van de Rechten van de mens, de scheiding van kerk en staat verwerpt.

Voor de Islam is de democratie “taghout” anders gezegd duivelachtig. Alleen Allah decreteert en niet het volk. Het volk moet zich onderwerpen aan de islam. Geen enkel moslimland wil het E.V.R.M. aanvaarden, omdat elke bladzijde van de Koran in strijd is met dit verdrag.

In de Koran leest men dat de ongelovigen onze vijanden zijn. De Koran zegt de Islam is de godsdienst van Allah, alle andere godsdiensten zijn vals. Volgens de Koran zijn de ongelovigen slecht, onbetrouwbaar, pervers, hypocriet, enz. De Koran is ook een racistisch boek, het verbiedt Joden en christenen als vrienden te nemen, ze zijn volgens Mohammed perverse, onbetrouwbare godslasteraars. In ontelbare verzen wordt aangespoord tot het uitroeien van de niet-moslims en wordt er verboden met ongelovigen vriendelijke relaties te onderhouden. De Koran is vol discriminatie tegen de ongelovigen, tegen de vrouwen, tegen joden en christenen.

Dat is de werkelijkheid. Iedereen zou de Koran moeten lezen om te begrijpen waarom er meer en meer mensen Islamofob worden. Zij die geen tijd hebben om dit boek te lezen kunnen een samenvatting van de criminogene soera's vinden in mijn artikel op «fairelejour»: Lettre à ceux qui n'ont pas lu Coran. De Koran is een plagiaat van de Bijbel. In de Bijbel ontbreekt het ook niet aan gruwelijkheden. Lees dan ook op “fairelejour” het artikel over de Bijbel “Lisez la Bible, vous êtes peut-être parmi les condamnés à mort.”

Islamofobie bestraffen is, elke kritiek op de islam verbieden en blasfemie strafbaar maken. Dat is het einde van de democratie, dat is het einde van de vrije meningsuiting. Dat kan alleen in een dictatuur of een theocratie.

Een kijkje op het christendom

Godsdienst weten we al is breinwerk van de mens zelf, die nadien voor zichzelf de “God Spot” heeft gecreëerd, en dat door ouders en verwanten vanaf de geboorte. Recentelijk is er met moderne apparatuur onderzoek gedaan naar mystieke ervaringen van gezonde mensen. Zo keek men met behulp van FMRI wat er gebeurde in de hersenen van karmelietessen wanneer ze zich in een staat van eenheid met God bevonden (Beauregard en Paquette, 2006). Een hele reeks gebieden bleek geactiveerd te worden. Veel

daarvan hadden direct of indirect met sterke gevoelens van liefde en geluk te maken. Ook delen van de temporaalkwab waren actief, alsmede gebieden die te maken hebben met de gewaarwording van ons eigen lichaam.

Een andere studie richtte zich op glossolalie, het vloeiend voortbrengen van betekenisloze, taalachtige klanken, ook bekend als spreken in tongen (Newberg et al., 2006). De onderzoekers lieten vijf vrouwelijke leden van een pinksterbeweging ruim een kwartier in tongen spreken. Aansluitend werden er SPECT-scans van hun hersenen gemaakt. Het belangrijkste resultaat was dat de prefrontale cortex een daling van de activiteit liet zien bij glossolalie. Dit hersengebied is belangrijk bij de bewuste controle van gedrag, en het resultaat is dus in overeenstemming met het gevoel van de proefpersonen dat ze geen controle hebben over de glossolalie.

De onderzoekers hadden ook verwacht een hoge activiteit te vinden in de emotionele hersendelen, maar die bleek niet of nauwelijks aanwezig. Dat is misschien niet verrassend omdat glossolalie niet noodzakelijk een emotionele of extatische ervaring is. Het is eerder een vorm van automatisch gedrag, die de meeste mensen met wat oefening kunnen leren en die men van elkaar overneemt. Het lijkt mysterieus zolang je het zelf niet hebt geprobeerd.

Bepaalde meditatieve toestanden passen beter in het rijtje van mystieke ervaringen. De prefrontale cortex is een hersengebied dat in onderzoek naar meditatie vaak naar voren komt, maar er is dan juist sprake van een toename van activiteit, in overeenstemming met een toename van zelfcontrole tijdens meditatie. Ook de *anterior cingulate cortex*, die een belangrijke emotionele en cognitieve rol speelt, is vaak actiever. Maar mede door de enorme diversiteit in soorten meditatie is het erg moeilijk om een consistent beeld te schetsen (zie Cahn en Polich 2006 voor een overzicht).

De verscheidenheid aan mystieke en religieuze ervaringen is enorm, maar er zijn toch wel gemeenschappelijke eigenschappen aan te wijzen. Vaak zeggen mensen dat ze de kern van de werkelijkheid hebben ervaren, maar dat ze die onmogelijk in woorden kunnen uitleggen. Daarnaast wordt er vaak een gevoel van eenheid, een gevoel van ruimte- en tijdloosheid en een gevoel van liefde gemeld. Het limbisch systeem is een belangrijke hersenstructuur die heel goed aan de basis van al deze gevoelens zou kunnen liggen, al zouden andere gebieden ook mee kunnen spelen. Belangrijke delen van het limbisch systeem liggen in de temporaalkwab, wat de verschijnselen bij epileptici zou kunnen verklaren. Daarnaast is een ander deel van temporaalkwab in verband gebracht met uittredingservaringen.

Verstoringsen in hersengebieden kunnen leiden tot rare gewaarwordingen, die vervolgens als iets mystieks worden geïnterpreteerd. Abnormale activiteit in gebieden die te maken hebben met de vorming van ons zelfbeeld en de gewaarwording van ons lichaam kan bijvoorbeeld leiden tot de illusie van een andere aanwezigheid of het gevoel op te gaan in een groter geheel. In de taal- en spraakgebieden, die zich ook in de temporale cortex bevinden, leiden verstoringen wellicht tot het horen van stemmen, en in de visuele gebieden tot het zien van een licht. Mystieke ervaringen van normale mensen zijn moeilijker te doorgronden dan de ervaringen van epileptici. Al is normaal een rekbaar begrip: er zijn normale mensen die van nature een hoge activiteit in bepaalde hersengebieden hebben en daardoor soms bijzondere sensaties ondervinden.

Groepsselectie of bijproduct?

Een mogelijke verklaring voor buitengewone ervaringen is dat, vooral bij zieke mensen, abnormale hersenactiviteit tot bijzondere sensaties kan leiden. Door de grote rol van religie in onze samenleving, worden de ervaringen in dat religieuze licht geïnterpreteerd. Mystieke ervaringen zijn wetenschappelijk gezien erg interessant, maar ze zijn meestal slechts een randverschijnsel. De universaliteit van religie zelf is minder makkelijk te negeren.

Ruim 85 procent van de wereldbevolking is religieus. In de VS gelooft zelfs 94 procent van de bevolking in God. Er zijn mensen die hieruit concluderen dat er daarom wel een god zal bestaan. Een logischer verklaring is dat religie zit ingebakken in onze hersenen: de meesten mensen kunnen niets anders dan geloven.

Religie heeft waarschijnlijk, net als vele andere menselijke eigenschappen, een evolutionaire oorsprong. Velen menen dat religie dit zelf in gang heeft gezet. Religie zorgt voor sociale stabiliteit in een gemeenschap, wat evolutionair voordeel geeft ten opzichte van ongelovige groepen. Hiervoor is echter groepsselectie nodig, en er is nog zeer veel twijfel onder wetenschappers of dat wel echt bestaat. Groepsselectie wil zeggen dat bepaalde genen zich verspreiden omdat ze goed zijn voor de groep, niet omdat ze goed zijn voor een individu. Onder andere Richard Dawkins is er niet van overtuigd dat zulke evolutie daadwerkelijk kan plaatsvinden. 'Boeren hebben misschien belang bij de productiviteit van een groep, maar evolutie heeft dat niet', schreef hij ooit.

Er zou ook nog groepsselectie op cultureel in plaats van genetisch niveau kunnen plaatsvinden, maar daar worden eveneens veel vraagtekens bij gezet. Mocht groepsselectie toch plaats hebben gevonden, op welke manier ook, dan is er misschien een rol weggelegd voor de enkelingen met sterke mystieke ervaringen. Zij zouden de kiemen geweest kunnen zijn voor het ontstaan van religie, die zich dan door groepsevolutie verder verspreidde (zie bijvoorbeeld Boyer en Bergstrom, 2008).

Er is echter nog een andere hypothese, ook gebaseerd op evolutie, die steeds meer aan populariteit wint. Hierbij is religie niet meer de drijfveer van de evolutie, maar slechts een bijproduct van een ander evolutionair proces. De hoofdgedachte is dat bepaalde hersenprocessen die zijn geëvolueerd voor met name sociaal gedrag, onbedoeld ook leiden tot de sterke neiging om in goden en andere religieuze zaken te geloven.

Gods emoties

In 2009 zijn er twee grote studies gepubliceerd die ingaan op de vraag wat de neurale basis van religie is. Kapogiannis en collega's (2009) probeerden daarvoor eerst het abstracte begrip 'geloof' te reduceren tot drie psychologische dimensies: perceptie van Gods betrokkenheid (wel of niet betrokken), perceptie van Gods emoties (wel of niet emotioneel) en religieuze kennis op basis van dogma's tegenover ervaring (abstract tegenover praktisch). De gedachte is dat idealiter met deze drie dimensies het geloof van iedere persoon op een globale manier kan worden beschreven, net zoals de drie ruimtelijke dimensies dat voor elke positie doen.

In een tweede experiment werden proefpersonen met uitspraken op basis van deze dimensies geconfronteerd (bijvoorbeeld 'mijn zonden maken God boos'), en werd met behulp van fmri de hersenactiviteit in kaart gebracht. Op deze manier konden hersengebieden gerelateerd worden aan de gevonden dimensies. De resultaten laten dan zien welke hersengebieden betrokken zijn bij het nadenken over God en religie.

De onderzoekers vonden een hele lijst van actieve hersengebieden, afhankelijk van naar welke van de drie dimensies werd gekeken. Gebrek aan Gods betrokkenheid activeerde een hersennetwerk dat te maken heeft met het begrijpen van handelingen van anderen, waaronder hersengebieden gerelateerd aan de momenteel zeer veel onderzochte spiegelneuronen.

Het vermogen om anderen te begrijpen, iets dat naast mensen maar zeer weinig dieren kunnen, wordt vaak aangeduid met de term Theory of Mind

(ToM). Bij uitspraken over Gods emoties werden met name de emotionele delen van ToM-netwerken geactiveerd. Dogmatische stellingen leidden tot activiteit in hersengebieden die te maken hebben met het verwerken van metaforische en abstracte ideeën. Er moet wel worden opgemerkt dat bij deze analyse het geloof van de proefpersonen niet is meegenomen, dus zeggen de resultaten niets over welke hersengebieden nu juist bij gelovigen actief zijn.

Kapogiannis en collega's zien in hun resultaten steun voor de theorie dat geloof geïntegreerd is in hersennetwerken die met name voor sociale cognitie worden gebruikt, in plaats van dat ze, om met de onderzoekers te spreken, *sui generis* zijn. Ze zijn dus sterke aanhangers van de bijproducthypothese. Maar omdat ze alleen maar hebben onderzocht welke gebieden actief zijn bij het denken over God, en niet bij het daadwerkelijk geloven, zijn hun conclusies nog niet vanzelfsprekend.

Een buffer tegen angst

Inzicht en collega's (2009) kozen voor een andere benadering. Zij richtten zich op één specifiek hersengebied: de *anterior cingulate cortex* (ACC). De ACC heeft onder andere te maken met het detecteren van fouten, het anticiperen op beloningen en het moduleren van emotionele reacties. Het is ook erg belangrijke bij zelfregulering. De ACC is eveneens de bron van de zogenoemde *error-related negativity* (ERN), een signaal dat optreedt als de hersenen detecteren dat er een fout is gemaakt of als ze onzeker zijn over hun reactie. Dit ERN-signaal was waar de onderzoekers met name in geïnteresseerd waren.

De proefpersonen werden eerst getest op hun mate van religiositeit. Vervolgens moest ze, volgeplakt met hersenelektroden, de zogenoemde Stroop-test doen. Deze test houdt in dat proefpersonen de kleur van een woord moeten opnoemen, terwijl het woord zelf ook een kleur is (bijvoorbeeld het woord 'geel' in een rood lettertype). Dit klinkt makkelijker dan het is, omdat we onze drang om het woord op te lezen moeilijk kunnen onderdrukken. De Stroop-test is ideaal om een sterke ERN uit te lokken, die met behulp van de elektroden werd gemeten.

Uit de resultaten bleek dat gelovige proefpersonen minder fouten maakten tijdens de Stroop-test. Ze waren echter ook trager, wat erop lijkt te duiden dat ze weloverwogen antwoorden gaven. Minder gelovige proefpersonen waren sneller, maar ook onnauwkeuriger. Minstens net zo interessant was het verschil in ERN: als er een foute reactie werd gegeven, was de ERN bij

gelovige proefpersonen zwakker dan bij ongelovige. Het was zelfs zo dat hoe sterker iemand geloofde, hoe zwakker zijn of haar ERN was.

Omdat er nog veel onduidelijk is over de ERN, is het interpreteren van deze uitkomsten nog erg speculatief. De onderzoekers denken dat geloof op deze manier een soort buffer tegen angst vormt. Door vorm te geven aan hoe iemand op de wereld reageert, maar ook door de reactie op onzekere gebeurtenissen te onderdrukken. Interessant is dat uit een eerdere studie bleek dat erg conservatieve mensen een soortgelijke verzwakking van de ERN vertonen. Inzicht en collega's suggereren dan ook dat misschien elke ideologie eenzelfde soort 'bescherming' biedt, en dat dit dus niet per se aan religie is voorbehouden.

Zoals veel vaker bij hersenstudies is de richting van causaliteit niet duidelijk. Zorgt geloof ervoor dat de ACC minder reageert op fouten en onzekerheid? Of zorgt een stille ACC er juist voor dat mensen zich sneller tot een religie aangetrokken voelen? Hoewel hun resultaten hier geen uitsluitel over geven, hebben de onderzoekers toch duidelijk een voorkeur voor de eerste verklaring. Ze verwijzen naar experimenten die erop wijzen dat het verhogen van onzekerheid vaak leidt tot een sterker geloof.

Complottheorieën

Geloof lijkt dus zelfs al te helpen om aan triviale onzekerheden het hoofd te bieden. Dat religie helpt om met fundamentele, levensbeschouwelijke onzekerheden om te gaan wordt natuurlijk al veel langer als een van de belangrijkste functies genoemd. Een geloof geeft bijna per definitie zekerheid en houvast, omdat het niet afhangt van waarnemingen en de situatie. 'Het is de wil van God', is een dooddoener in fundamentele/ethische discussies, vooral in de VS. Religie leidt dus tot minder onzekerheid. Maar verrassend genoeg leidt meer onzekerheid ook tot meer religie, zo blijkt uit verschillende onderzoeken.

In 2008 manipuleerden onderzoekers van de universiteit van Texas proefpersonen op zo'n manier dat ze het gevoel kregen geen controle meer te hebben (Whitson et al, 2008). Ze moesten bijvoorbeeld iets raden op basis van foutieve feedback van de experimentator, of ze moesten zich een situatie uit het verleden voor de geest halen waarin ze de controle kwijt waren. Hierna bleek uit andere experimenten dat deze proefpersonen vaker de neiging hadden om patronen te zien waar die niet waren. Ze zagen bijvoorbeeld afbeeldingen in plaatjes met alleen maar ruis, niet bestaande patronen in beurskoersen, en ze waren ook gevoeliger voor complottheorieën

en voor bijgeloof. Hoewel er bij de studie van Whitson wat vraagtekens kunnen worden geplaatst (zie kader), hebben ook soortgelijke studies uitgewezen dat persoonlijke onzekerheid leidt tot het versterken van het eigen geloof, tot meer geloof in een controlerende god en tot de neiging andere religies als inferieur te zien.

Bij dit soort psychologische experimenten is het altijd nog maar de vraag of er geen onvoorzien effect is dat alle conclusies onderuit haalt. Toch lijkt het erop dat veel mensen een sterke, misschien wel aangeboren neiging hebben om in onzekere situaties terug te vallen op geloof. Misschien wel met een goede reden: het vermijden van onzekerheid en het behouden van controle is een zeer belangrijke factor voor fysieke en psychische gezondheid. Verschillende onderzoeken suggereren zelfs dat gelovige mensen langer leven. Een onderzoek van Hall (2006) spreekt zelfs van 2 tot 3 jaar langer voor mensen die wekelijks een religieuze dienst bijwonen. Flink wat, in vergelijking met de 3 tot 5 jaar die, volgens hetzelfde artikel, regelmatig sporten oplevert.

Met en zonder eigen wil

Een hele andere manier om te onderzoeken in welke mate religie zit ingebakken in onze hersenen, is door te kijken naar jonge kinderen. Hun hersens kunnen worden gezien als een soort basisbrein, waar cultuur en samenleving nog geen invloed op hebben gehad. Van jonge kinderen kan natuurlijk moeilijk worden nagegaan of ze bijvoorbeeld christen of moslim zijn, maar er kan wel worden gekeken of bepaalde elementaire eigenschappen van religie al aanwezig zijn.

Een essentieel aspect is bijvoorbeeld het onderscheid tussen dingen met en zonder eigen wil. Uit onderzoek blijkt dat baby's van vijf maanden oud dat onderscheid al maken (Kuhlmeier, 2004). De baby's kregen filmpjes te zien waarin dozen en mensen op verschillende manieren door het beeld bewogen. Dozen die op een rare manier bewogen, wekten verbazing op, maar mensen deden dat niet, waaruit de onderzoekers afleidden dat baby's waarschijnlijk al een apart cognitief systeem voor dingen met een eigen wil hebben.

Dit onderscheid tussen geest en materie, eigenlijk niets anders dan het cartesische dualisme, is ook bijna onvermijdelijk. Het is voor de mens bijna onmogelijk om dit onderscheid niet te maken. Eén van de gevolgen is dat we ons zonder problemen een geest zonder lichaam kunnen voorstellen. Het is dan nog maar een kleine stap naar het bedenken van een god of een leven na de dood.

Zelfs hele jonge kinderen doen dat al. Bering en Bjorklund (2004) lieten kinderen van 3 tot 12 jaar oud naar een poppenkast kijken waarin een krokodil een muis opat. Vervolgens werden de kinderen ondervraagd over het geestelijke en lichamelijke functioneren van de opgegeten muis. De meeste kinderen waren het er over eens dat de muis er lichamenlijk gezien niet meer was. Op vragen als ‘zal hij ooit groeien totdat hij een oude muis wordt?’, ‘werken zijn oren nog?’ en ‘moet hij nog naar de wc?’ antwoordden bijna alle kinderen ontkennend. Als er echter naar de psychobiologische (‘heeft hij nog honger?’) en cognitieve toestand (‘wil hij graag naar huis?’) gevraagd werd, antwoordden vooral de jonge kinderen veel vaker positief. In een aanvullend experiment werden dezelfde vragen ook aan volwassenen voorgelegd. Verrassend genoeg waren er veel vragen, zoals ‘wil de muis nog steeds naar huis?’ en ‘houdt de muis nog steeds van zijn moeder?’, waar ook een groot deel van de volwassenen (soms wel 60%) ja op antwoordde.

De belangrijkste conclusie van de onderzoekers was dat jonge kinderen nog vaak geloven in de continuïteit van de geest na de dood, maar dat dit geloof langzaam afneemt met de leeftijd. Dit lijkt dus een sterk argument voor de hypothese dat mensen een aangeboren aanleg hebben om in een onsterfelijke geest en dus een leven na de dood te geloven. De onderzoekers denken dan ook dat de culturele en religieuze invloeden op latere leeftijd op een effectieve manier gebruik maken van deze van nature aanwezige cognitieve vooroordelen.

Smetvrees

Een andere aanleg die volgens veel wetenschappers een belangrijke rol speelt, is de sterk ontwikkelde drang om overal oorzaak en gevolg te ontwaren. Diverse onderzoeken tonen bijvoorbeeld aan dat kinderen vanaf een jaar of vier al de neiging hebben om overal opzet in te zien: wolken zijn er zodat het kan regenen, en sommige rotsen zijn scherp zodat dieren er zich aan kunnen krabben. Veel volwassenen hebben die sterke neiging nog steeds, getuige een veel voorkomende stelling als ‘bomen produceren zuurstof omdat dieren dat nodig hebben’. De stap naar een god die dit alles heeft geschapen is dan makkelijk gemaakt.

Het beeld dat veel mensen van God hebben is daarnaast een stuk menselijker dan ze zelf willen toegeven. Als ze bijvoorbeeld een verhaal te horen krijgen waarin God heel veel problemen tegelijk oplost, vinden ze dat niet raar omdat God almachtig is. Als ze even later het verhaal weer moeten navertellen, zeggen de meeste mensen echter toch dat God de problemen na elkaar heeft opgelost, dus steeds één tegelijk. Er is als het ware een groot verschil tussen

de expliciet en impliciet veronderstelde eigenschappen van God (Boyer 2008). Hoewel religies wereldwijd sterk verschillen, blijken die impliciete, stilzwijgende aannames overal verrassend hetzelfde.

Ten slotte nog een ander belangrijk element van religies: rituelen. Een mogelijke verklaring hiervoor wordt gegeven door Boyer (2008). Mensen hebben neurale processen bedoeld om bepaalde gevaren zoals besmetting en aanvallen door roofdieren te voorkomen. De processen zorgen er bijvoorbeeld voor dat we ons goed wassen en regelmatig onze omgeving controleren. Bij stoornissen als smetvrees lopen deze processen uit de hand, maar ze zouden ook aan de basis van religieuze rituelen kunnen liggen.

Roepende in de woestijn

Veel van de besproken hypothesen op het gebied van de neurotheologie zijn natuurlijk nogal speculatief, en het is nog maar de vraag of de onderzoekers niks over het hoofd hebben gezien. Zulke moeilijkheden spelen bij veel psychologische en neurowetenschappelijke onderzoeken een rol. De werking van de menselijke geest is een van de moeilijkste en uitdagendste wetenschappelijke problemen, met momenteel nog veel meer vragen dan antwoorden. Alle hypothesen samen steunen echter toch wel de gedachte dat de menselijke neiging tot religie is aangeboren.

Blijft een belangrijke hamvraag over: wat zegt dat over het bestaan van God en de waarheid van religie? Heel strikt genomen natuurlijk niks. God valt niet te falsificeren, omdat God zich per definitie aan alle wetenschappelijke criteria onttrekt. Veel van de aangehaalde onderzoekers dekken zich in hun artikelen zelfs al in tegen mensen die beweren dat hun resultaten zouden suggereren dat God niet bestaat. Waarschijnlijk een verstandige zet, want als ze die discussie wel zouden aangaan, zou dat hun geloofwaardigheid wel eens kunnen ondermijnen, zeker in Amerika. Daarnaast behoren vast niet alle Amerikaanse neurowetenschappers tot de 6% van de bevolking die niet in God gelooft.

Er zijn mensen die beweren dat de vondst van een neurale basis van religie juist Gods positie versterkt, omdat het aan zou tonen dat God mensen zo in staat heeft gesteld om Hem te ervaren. Mensen met een onbevooroordeelde blik kunnen toch echter moeilijk ontkennen dat de neurowetenschap wel degelijk aan Gods stoelpoten zaagt. Nietzsche schreef in de 19de eeuw al: 'Tegenwoordig laat men zien hoe het geloof dat er een god bestaat, kon ontstaan en waardoor dit geloof zijn gewicht en importantie gekregen heeft: daardoor wordt het tegenbewijs, namelijk dat er geen god bestaat,

overbodig.’ Hij zou alle recente resultaten uit de neurowetenschap waarschijnlijk prachtig vinden.

Helaas kreeg Nietzsche in zijn tijd weinig bijval, en waarschijnlijk zou dat tegenwoordig niet veel beter zijn. Mensen als Richard Dawkins, ’s werelds bekendste en fanatiekste atheïst, lijken soms net als Nietzsche roependen in de woestijn en prekers voor eigen parochie. Hiermee raken we aan de tragiek van het onderzoek naar de neurale basis van religie: het laat zien waarom zoveel mensen in goden geloven, en haalt daarmee dat geloof onderuit, maar tegelijkertijd leidt het tot de onvermijdelijke conclusie dat we er waarschijnlijk nooit vanaf zullen komen. Het zit te diep in onze hersenen ingebakken.

Bibliografie

- Beauregard, M., and Paquette, V. Neural correlates of a mystical experience in Carmelite nuns. *Neuroscience Letters* 405, 3 (2006), 186–190.
- Bering, J., and Bjorklund, D. The natural emergence of reasoning about the afterlife as a developmental regularity. *Developmental Psychology* 40, 2 (2004), 217–233.
- Boyer, P., and Bergstrom, B. Evolutionary perspectives on religion. *Annual Review of Anthropology* 37 (2008), 111–130.
- Boyer, P. Religion: Bound to believe? *Nature* 455, 7216 (2008), 1038–1039.
- Cahn, B. R., and Polich, J. Meditation states and traits: EEG, ERP, and neuroimaging studies. *Psychological Bulletin* 132, 2 (Jan 2006), 180–211.
- Dewhurst, K., and Beard, A. W. Sudden Religious Conversions in Temporal Lobe Epilepsy. *The British Journal of Psychiatry* 117, 540 (1970), 497–507.
- Hall, D. Religious Attendance: More Cost-Effective Than Lipitor? *Journal of the American Board of Family Medicine* 19, 2 (2006), 103–109.
- Inzlicht, M., McGregor, I., Hirsh, J., and Nash, K. Neural Markers of Religious Conviction. *Psychological Science* 20, 3 (2009), 385–392.
- Kapogiannis, D., Barbey, A., Su, M., Zamboni, G., Krueger, F., and Grafman, J. Cognitive and neural foundations of religious belief. *Proceedings of the National Academy of Sciences* 106, 12 (2009), 4876–4881.
- Kuhlmeier, V., Bloom, P., and Wynn, K. Do 5-month-old infants see humans as material objects? *Cognition* 94, 1 (2004), 95–103.
- Newberg, A., Wintering, N., Morgan, D., and Waldman, M. The measurement of regional cerebral blood flow during glossolalia: A preliminary SPECT study. *Psychiatry Research: Neuroimaging* 148, 1 (2006), 67–71.
- Whitson, J., and Galinsky, A. Lacking control increases illusory pattern perception. *Science* 322, 5898 (2008), 115–117.

Carl Gustav Jung Complex Psychologie

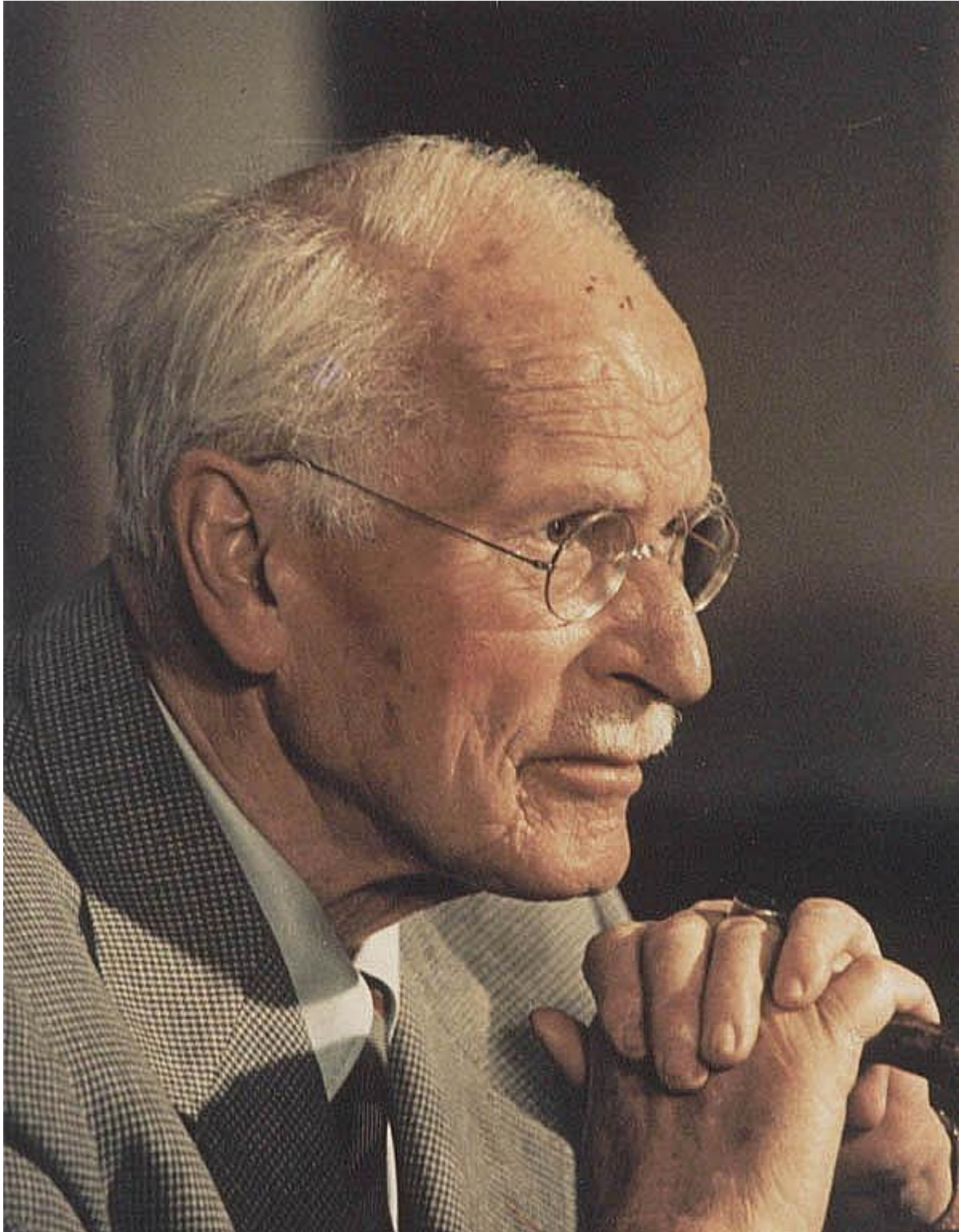
Studie en opzoekingen door Philippe L. De Coster, B.Th., D.D.

Deze op het eerste zicht misleidende termen omvatten het volledige terrein van de dieptepsychologie van *Carl Gustav Jung*. De "complexe psychologie" omhelst het geheel van theoretische beschouwingen van Jung, terwijl de "analytische psychologie" eerder het therapeutisch-analytisch onderzoek aanduidt dat volgens Jung als hoofddoel heeft : de integratie van onbewuste psychische inhouden in het bewustzijn. De analyse naar Jung heeft als doel het Ik te bevrijden van zijn remmingen in denken, beleven en handelen. De complexe psychologie houdt zich met meer ingewikkelde psychische verhoudingen bezig dan de psychoanalyse die - zuiver causaal denkend - zich op de werking van de driftuitingen steunt.

De leer van Jung is zeer ingewikkeld en de auteur slaagt er niet in tot een relatief gestructureerd beeld van de menselijke persoonlijkheid te komen.

De Psycholoog en Auteur Carl Gustav Jung

Carl Gustav Jung was een Zwitsers psycholoog, die als zoon van een calvinistisch predikant geboren werd in 1875. Gedurende zijn gehele leven interesseerde hij zich voor religieuze vraagstukken, voor occulte en paranormale fenomenen en voor het niet onderzochte gebied van het collectief onbewuste.

Jung studeerde psychiatrie bij de beroemde Professor Eugen Bleuler in het Gesticht Burghölzli van de Universiteit te Zurich. In de jaren 1905 tot 1910 stond hij in nauw contact met Sigmund Freud. Tot 1913 was Jung trouwens voorzitter van de Congressen van de Internationale Psychoanalytische Vereniging. Freud betoonde een grote waardering voor Jung en noemde hem op een gegeven ogenblik zelfs zijn zoon en erfgenaam. Het kwam echter snel tot een breuk tussen beiden.

Reeds in 1912 publiceerde Jung kritische werken ten overstaan van de psychoanalyse. Vanaf het jaar 1913 noemde hij zijn eigen richting in de dieptepsychologie de analytische psychologie.

Jung werd achtereenvolgens hoogleraar aan de Technische Hogeschool te Zürich en in 1945 professor aan de Universiteit te Bazel.

Nog later schreef hij enkele belangrijke werken, zoals: *"Wandlungen und Symbole der Libido"*, *"Die psychologie der unbewussten Prozesse"*, *"Über die Energetik der Seele"*, *"C.Iber Alchimie"*, en andere.

De complexe of analytische psychologie neemt het primaat van het sexuele niet aan. In zijn beschouwingen over de sexuele opvattingen van de psychoanalyse onderging Jung wellicht zelf de invloed van zijn calvinistische opvoeding. Nochtans is het onderscheid tussen de psychologie van Freud en die van Jung op dit punt in hoofdzaak woordelijk. Het woord sexualiteit dient bij Freud en bij Jung op een andere wijze te worden verstaan. Het begrip libido betekent bij Jung een algemene vitale kracht, een nog ongedifferentieerde energie (1). Deze libido komt tot uiting in alle levensprocessen, die energetische processen zijn. Waar Freud zou spreken van "verschoven sexuele driften", aanvaardt Jung deze uitleg niet. Zo neemt Jung niet aan dat het zuigen van het kind een sexueel karakter zou bezitten. Volgens Jung bestaat er misschien wel een infantiele sexualiteit, maar de betekenis daarvan moet veel geringer worden geschat dan dit het geval was voor Freud. De libido richt zich geleidelijk, gedurende de periode die Freud de latente sexuele fase noemde, naar de sexuele functie. De libido moet eerst de sexuele zone bereiken, vooraleer Jung van een sexuele libido spreekt.

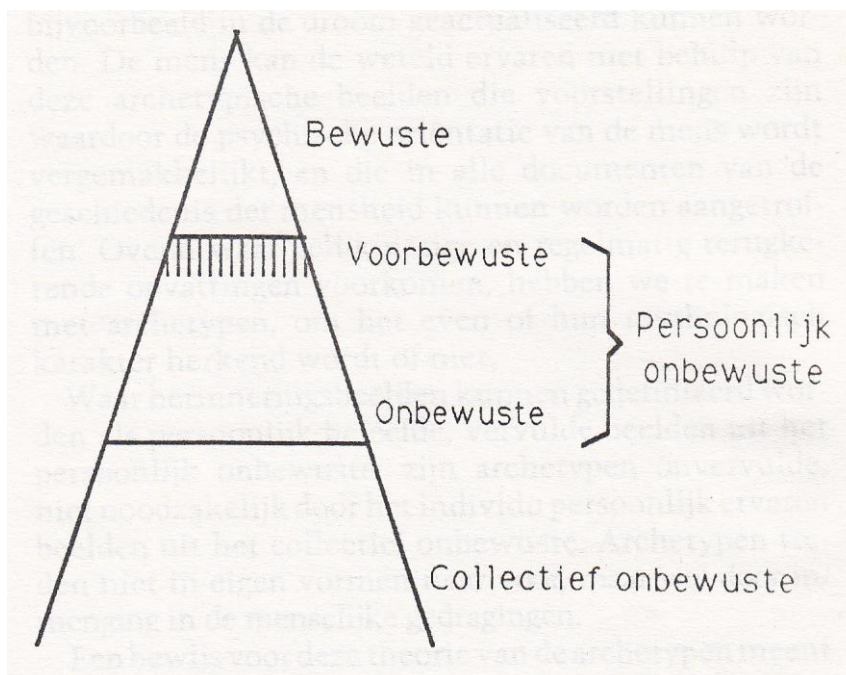
In 1958 werd te Zürich het eerste congres gehouden van de Internationale Vereniging voor Analytische Psychologie. Tot de Jungianen behoorden onder meer F. Rikl in, A. Maeder, A. Jaffé, E. Neumann.

Beschouwingen over het onbewuste

Het nieuwe dat Jung heeft gebracht, ligt vooral vervat in zijn opvatting over het onbewuste, dat bij hem veel meer gestructureerd is en naast een persoonlijk gedeelte eveneens over een collectief onbewuste beschikt. Tevens wordt het onbewuste bij Jung niet meer uitsluitend van de negatieve zijde bekeken of met andere woorden niet langer als het ziek-makende opgevat. Bij Jung neemt het onbewuste de vorm aan van een creatieve kracht in de mens. Jung legt de nadruk op de positieve waarde van het onbewuste als inspirerende bron van het bewuste enerzijds en als mogelijkheid tot compensatie en tot herstel van het evenwicht in de persoonlijkheid anderzijds. Wanneer in het bewuste begeerten of immorele gedachten de overhand nemen, die de persoonlijkheid in haar geheel in gevaar dreigen te brengen, dan kan van het onbewuste een compenserende invloed uitgaan.

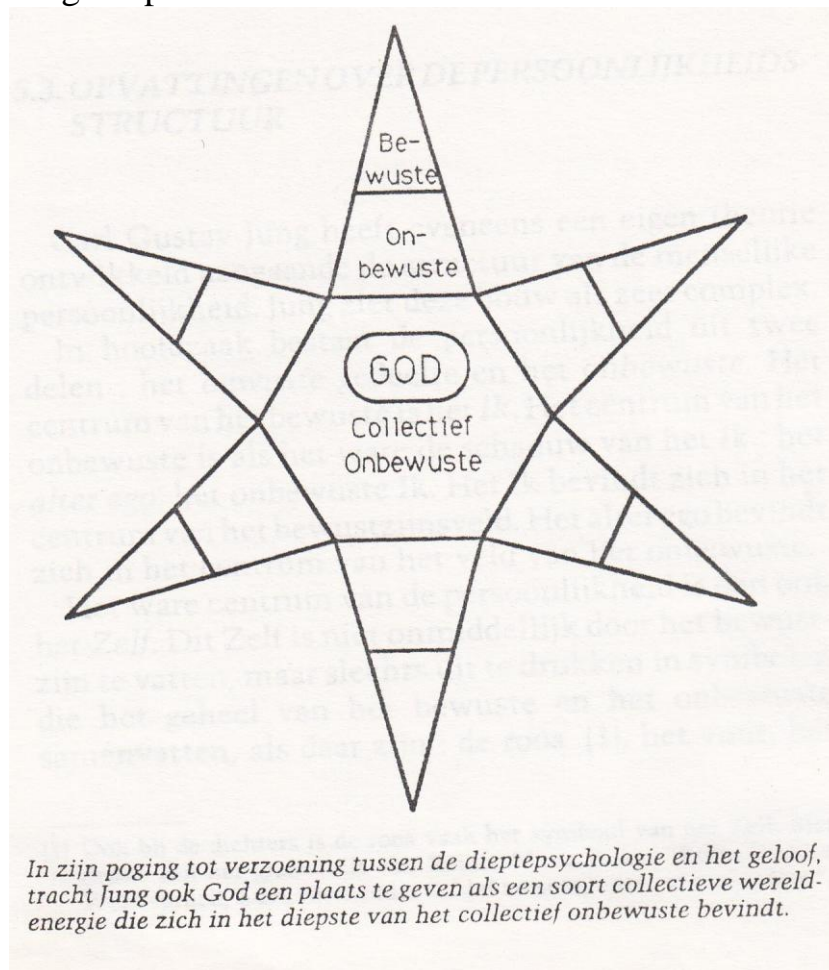
Volgens Carl Gustav Jung is het onbewuste meer gestructureerd en bevat het verschillende lagen: het persoonlijke en het collectief onbewuste.

Het **persoonlijk onbewuste** bestaat uit het voorbewuste en het eigenlijke onbewuste. Het voorbewuste bevat de associaties die de mens vrij gemakkelijk kan oproepen en de herinneringen die hij zonder veel moeite in het bewustzijn kan brengen.

De tweede laag van het persoonlijk onbewuste, het eigenlijke onbewuste, is het geheel van het vergeten en verdrongen inhouden. Hierin vinden wij dus de

inhouden terug die door het mechanisme der verdringing niet in het bewustzijn kunnen worden geroepen.

Tenslotte onderscheidt Jung een nog diepere laag van het onbewuste, namelijk het **collectief onbewuste**. Dit zijn de inhouden die het individu niet gedurende zijn eigen bestaan verworven heeft, maar die zich in de menselijke ziel bevinden zoals ze verworven werden door het voorgeslacht.

Als inhoud van dit collectief onbewuste ziet Jung vooreerst de *instincten* die gemeenschappelijk zijn aan het gehele geslacht, vervolgens de *archetypen* en tenslotte een diepste en niet onderzoekbare laag, *een kern die niet bewust te maken is* en waarin zich de neerslag bevindt van de ervaring van de voorvaderen.

Archetypen zijn oerbeelden van het menselijk handelen en van het bevattingsvermogen. Het zijn structurelementen van het gemeenschappelijk onbewuste die bijvoorbeeld in de droom geactualiseerd kunnen worden. De mens kan de wereld ervaren met behulp van deze archetypische beelden die voorstellingen zijn waardoor de psychische oriëntatie van de mens wordt vergemakkelijkt, en die in alle documenten

van de geschiedenis der mensheid kunnen worden aangetroffen. Overal waar gelijkmatige en regelmatig terugkerende opvattingen voorkomen, hebben we te maken met archetypen, om het even of hun mythologisch karakter herkend wordt of niet.

Waar herinneringsbeelden kunnen gedefinieerd worden als persoonlijk beleefde, vervulde beelden uit het persoonlijk onbewuste, zijn archetypen onvervulde, niet noodzakelijk door het individu persoonlijk ervaren beelden uit het collectief onbewuste. Archetypen treden niet in eigen vormen naar voor, maar wel door inmenging in de menselijke gedragingen.

Een bewijs voor deze theorie van de archetypen meent Jung te vinden in het feit dat de mythologische motieven en de droomsymbolen in de vele religieuze voorstellingen overal ter wereld gelijkaardig worden terug gevonden. Het *symbool* bij Jung is totaal verschillend van het symbool bij Freud. In de theorie van Freud is een symbool een begrip dat voor een ander begrip wordt gebruikt. Het dekt een concreet begrip dat doorgaans van sexuele aard is. Bij Jung echter is het symbool het zichtbaar geworden archetype. Symbolen zijn beelden die de complexe werkelijkheid weergeven. Voorbeelden van archetypen zijn : de held, de heks, het goddelijk kind, de moeder, de gestorven en opgestane godheid, de heilandfiguur, enz.

Het onbewuste is volgens Jung zeer uitgebreid. Het bevat een enorme schat, die de neerslag vormt van het leven van alle geslachten en die de bron is voor de nieuwe ontdekkingen van de geest.

Opvattingen over de persoonlijkheidsstructuur

Carl Gustav Jung heeft eveneens een eigen theorie ontwikkeld aangaande de structuur van de menselijke persoonlijkheid. Jung ziet deze bouw als zeer complex.

In hoofdzaak bestaat de persoonlijkheid uit twee delen : het *bewuste* gedeelte en het *onbewuste*. Het centrum van het bewuste is het *Ik*. Het centrum van het onbewuste is als het ware de schaduw van het Ik : het *alter ego*, het onbewuste Ik. Het “Ik” bevindt zich in het centrum van het bewustzijnsveld. Het alter ego bevindt zich in het centrum van het veld van het onbewuste.

Het ware centrum van de persoonlijkheid is dan ook het *Zelf*. Dit “Zelf” is niet onmiddellijk door het bewustzijn te vatten, maar slechts uit te drukken in symbolen die het geheel van het bewuste en het onbewuste samenvatten, als daar zijn : de roos (atman) , het vuur, het juweel, de atman, mandala. Het is het centrale archetype.

Bij het bestuderen van het nog niet gedefinieerde en onverklaarde verband tussen psyche en materie, voerde Jung het begrip "*synchroniciteit*" in. Deze term betekent een zinvolle coïncidentie van uiterlijke en innerlijke gebeurtenissen die zelf niet causaal verbonden zijn. In zijn verhandeling : "*Synchroniciteit : een acausaal, verbindend principe*", maakt Jung de onderstelling van een innerlijke, onbewuste kennis die een fysische gebeurtenis met een psychische toestand verbindt, zodat een bepaald schijnbaar coïncidentie voorval, in werkelijkheid psychisch zinvol wordt. De betekenis ervan wordt dikwijls symbolisch aangeduid door dromen die met de gebeurtenis samenvallen.

Volgens Carl Gustav Jung moet de mens een proces van *individuatie* ondergaan. Dit is een psychisch rijpings-en-differentiëringsproces van het Zelf : de verwezenlijking van het Zelf, die de mens leidt naar innerlijke evenwichtigheid en naar de ontwikkeling van de individuele psyche als een wezen dat van de collectieve psyche onderscheiden is. Door individuatie wordt men gescheiden van de collectieve psyche; individuatie is een soort van verzet tegen collectief denken en collectief voelen.

De individuatie geschiedt eigenlijk door twee bewegingen. Het Ik zal zich moeten vereenzelvigen met het Zelf en het Zelf zal, hoewel deelachtig aan de diepste co-existentie, toch moeten komen tot de grootst mogelijke eigen en afzonderlijke ontwikkeling.

Uitwendige moeilijkheden of beïnvloedingen en innerlijke conflicten kunnen de individuatie belemmeren of vertragen. Jung noemt in dit verband twee mechanismen, namelijk de *identificatie* en de *projectie*.

Zo kan het Ik zich identificeren met archetypen, bijvoorbeeld met de held, met een profeet, enz.

Identificatie van het Ik met de persona kan eveneens plaatsgrijpen. *De persona* naar Jung is een soort beeld van zichzelf dat men aan de buitenwereld voorspiegelt als werkelijkheid. De werkelijke individualiteit wordt opgeofferd ten voordele van de rol die men wil spelen. Wanneer het Ik zich identificeert met de persona, dan wordt de zelfverwezenlijking belet en kunnen neurosen ontstaan.

In het onbewuste bevindt zich een soort van tegenhanger van de persona, namelijk de *anima* of *animus*. Anima is het aanwezige deel vrouwelijke natuur in het onbewuste van de man. De anima wordt vertegenwoordigd door onbewuste gevoelens en emoties, stemmingen en neigingen. De anima leeft eveneens in de archetypen: zij zijn als moeder- en vrouwbeelden

aanwezig in het onbewuste van de man. De animus representeert het mannelijk element in het onbewuste van de vrouw. Animus bestaat in de ondernemingsgeest, in de mannelijke affecten en opvattingen. Animus komt ook voor in het archetype van de vader en van de man in het onbewuste van de vrouw. Anima en animus leiden vaak tot liefdes- en huwelijksconflicten, wanneer ze op een concrete man of op een concrete vrouw worden geprojecteerd. Er gebeurt dan als het ware een begoocheling der waarneming.

De *projectie* is eveneens, zoals al gesteld, een verschijnsel dat de individuatie belemmert. Het is een psychische beeldwerping, die voorkomt wanneer men werkingen van het collectief onbewuste van binnen naar buiten verlegt zonder dat ze bewust worden. De met affect geladen inhouden die de mens projecteert, noemt Jung *imago*, imagines, beelden of schijnbeelden uit het eigen onbewuste, die op andere mensen worden overgedragen. De projectie leidt tot idealiserende of desidealiserende vergissingen in het erkennen van de persona van de andere mens. Vele mensen projecteren de schaduw van hun Ik en veroordelen om die reden scherp de ander. In het verschijnsel van de projectie kan men eveneens zijn eigen anima, respectievelijk animus, op een persoon van het andere geslacht projecteren. Zo kan een man zijn eigen vrouwelijkheid op de echtgenote projecteren en aldus een deel van zichzelf in haar beminnen.

De droomanalyse

De *droomanalyse* krijgt bij Jung een andere dimensie dan bij Freud. Jung beschouwt de droom in het algemeen als een reactie van het onbewuste op bepaalde toestanden van het bewustzijn. De droom heeft een compensatorische en aanvullende betekenis ten overstaan van het bewustzijn en vormt een soort van tegengewicht voor de bewuste levenssfeer. De droom fungeert niet uitsluitend als receptaculum voor bepaalde tendensen die in bewuste toestand niet verdragen worden. In de Jungiaanse psychologie - en dus ook in haar beschouwing over de droom - wordt de nadruk gelegd op de compensatorische krachten in de psyche. Bij de droomanalyse zijn vooreerst de inhouden uit het persoonlijke onbewuste van belang, doch het collectief onbewuste levert eveneens belangrijk materiaal aan de dromer. De personages die in de droom optreden, zijn niet enkel vertegenwoordigers van bepaalde personen, zoals Freud het meende. In de geest van Freud zijn de droompersonages representanten van familieleden of bekenden van de dromer en wordt ook de psychoanalyticus zelf soms in de droom afgebeeld. Volgens Jung zijn de droompersonages ofwel de dromer zelf, ofwel een projectie van de dromer, ofwel een archetype.

Jung gebruikt de methode der *amplificatie* om de droomcontext, die vaak uit het collectief onbewuste stamt, op te sporen. In tegenstelling tot Freud doet hij geen beroep op de vrije associatie rond de droomelementen.

De droomcontext omvat het geheel van de psychische inhouden waarin de droominhoud is gebed. De werkmethode van de amplificatie steunt op het feit dat de droom ook betrekking heeft op collectief onbewuste inhouden. Tijdens de amplificatie rond droomelementen zoeken analist en analysant rond ieder droomelement alle mogelijke parallellen en analogieën uit de menselijke geestesgeschiedenis, dit wil zeggen uit de mythologie, de mystiek, de godsdiensten en de folklore, enz.

De analytische psychologie wijst met nadruk op het belang van de verklaring van de *reeksen dromen*. Nochtans heeft ook Freud - in tegenstelling met wat Jungiane Jolande Jacobi beweert - het belang ingezien van de dromenreeksen. Jung doet echter systematisch aan de verklaring van droomseries. Volgens hem houden de dromen met elkaar verband. Dit verband hoeft echter geenszins chronologisch vast te liggen. Zo kan bijvoorbeeld een vijfde droom voortbouwen op een tweede. Wel kan men stellen dat de verschillende dromen zich steeds rond een psychische kern centreren. Het doel van de droomanalyse ligt in het bewustmaken van het centrum, waaromheen de reeks dromen opgebouwd wordt. Dit centrum is immers het betekenismiddelpunt dat samenhangt met de bron waaruit de dromen stammen. Eens dit centrum bewust gemaakt is, zullen geen dromen meer rond datzelfde thema voorkomen. De dromen zullen dan een nieuw centrum krijgen.

De eerste droom van een nieuwe reeks noemt Jung een *initiaaldroom*. Deze bevat een nieuwe problematiek. De Jungiaanse analist vraagt dat de patiënt, om zijn medewerking aan de analyse uit te breiden, zijn dromen regelmatig zou neerschrijven.

Zoals blijkt uit de Jungiaanse droomverklaringen, hecht Jung opnieuw veel belang aan de inhouden van het onbewuste. We wensen hier nogmaals de tegenstelling aan te stippen met de orthodoxe psychoanalyse die haar aandacht niet zozeer aan de inhouden dan wel aan de weerstanden besteedt. Tenslotte zal, in navolging van Jung, de aanhanger van de complexe of analytische psychologie revelerend doch eerder "vaag-aanduidend" en "niet-bewustmakend" aan de patiënt verklaren. Jung verkiest dus het andeuten in plaats van het deuten.

De vaststellingen dat de vrije associatie vervangen wordt door de methode der amplificatie, dat Jung de inhouden uit het persoonlijk onbewuste met minder aandacht aanpakt dan de inhouden uit het collectief onbewuste, dat er wordt angedeut inplaats van gedeut en dat de sexuele achtergronden aan belang hebben ingeboet, laten toe te besluiten dat *een kuur naar Jung minder pijnlijk is dan een analyse naar Freud*.

Een analyse naar Jung kan dan ook handig beëindigd worden in een voortgezette kennismaking met de symboliek die de patiënt kan terugvinden in de kunst, in de folklore, in de legenden, in de sagen, in de mythen en de dichtwerken, in de literatuur en in alle mogelijke scheppingen van de menselijke geest. Hebben de aanhangers van Freud, Carl Gustav Jung geen pseudo-mytholog genoemd?

Alles bijeen, de onbewijsbaarheid in vele opzichten vloeit voort uit het wereldbeschouwelijk karakter van de opvattingen van Carl Gustav Jung, die probeert religieusmythische opvattingen op ervaringsgronden te funderen.

Psychologen en wetenschapsmensen kwamen tot de conclusie en gaven voldoende uitleg dat godsdienst de creatie van de mens is, en niet van een god ergens in de kosmos. De mens is de schepper van een godheid en religie. Het is breinwerk meer niet. De mens creëerde de “god-spot” in zijn brein, en dat vanaf de geboorte daar de ouders. Kom je tot overtuiging dat godsdienst niets is zelf al heb je voldoende argumenten niet meer te geloven, het vraagt tijd om tot stabilisatie te komen. Eens de stabilisatie, vind je rust ver weg van menselijke verzinsels.

We beginnen met een citaat van Sigmund Freud dat je misschien een paar keer moet lezen voordat het echt doordringt. Want wat staat hier nu eigenlijk? Dat religie gebaseerd is op schuld lijkt vrijwel direct duidelijk te worden in dit citaat. Maar er wordt hierbij over ‘boete’ gesproken. Betekent dit dat religie een straf is? En hoezo ‘gemeenschappelijke schuld’? Wat hebben wij allen gedaan waardoor we een 'gemeenschappelijke schuld' hebben?

Door over deze verhoudingen tussen religie en de mens na te denken, bevinden we ons op het terrein van de godsdienstpsychologie. Het terrein van niet alleen Sigmund Freud, maar ook van andere bekende namen als Carl Gustav Jung, Gerardus van der Leeuw en Antoon Vergrote.

Sigmund Freud heeft over veel onderwerpen geschreven en religie is hier slechts een aspect van. Weliswaar een belangrijk aspect, maar het is niet Freuds enige punt van aandacht geweest. De meeste mensen kennen hem vanwege zijn nadruk op seksualiteit.

In 1907 laat Freud in een tekst over dwangneurosen religie voor het eerst aan bod komen. Hij schreef hierover: “Ik ben zeker niet de eerste die is getroffen door de overeenkomst tussen de zogenaamde dwanghandelingen van neurotici en de verrichtingen waardoor de gelovige zijn devotie betuigt.” Hij kwam hiermee tot een radicale stelling: religie is een nuttige fantasie en het religieuze ritueel is niet meer dan een collectieve dwangneurose! Wat bedoelt Freud hiermee? En heeft deze 'collectieve dwangneurose' iets te maken met de 'boete

voor gemeenschappelijke schuld'? Freud heeft zijn geschriften over religie niet bij deze ene tekst uit 1907 gelaten.

We hebben het tot nu toe alleen nog over Sigmund Freud gehad. Maar hoe zat het eigenlijk met de Zwitser Carl Gustav Jung die een tijd met Freud heeft samengewerkt? Jung werkte als psychiater met schizofrene patiënten toen hij in 1907 Freud ontmoette ('de eerste man van werkelijk grote betekenis'). Dit liep uit op een periode van samenwerking tussen de twee psycho-analytici. Een periode waarin Jung ook over religie schreef.

Jung en Freud werkten misschien samen, maar ze hadden ook de nodige verschillen in mening. Het volgende citaat bijvoorbeeld van Jung lijkt niet inpasbaar in Freud's ideeën: "*De mens wordt nooit geholpen in zijn lijden door wat hij zelf denkt, maar door openbaring van een wijsheid groter dan de zijne. Deze trekt hem op uit zijn ellende.*"

Waarin waren ze twee handen op één buik en waarin verschilden ze radicaal van elkaar? 'Freud en Jung en religie is een redelijk moeilijk onderwerp, waarbij men als men het goed wilt onderzoeken ook veel met onze neus in de boeken moet gaan zitten. Ieder voor zich kan er achter komen of het in de beleving van gelovigen ook echt de basis van religie is?

Religie, door de mens uitgevonden en neergeschreven, kan enerzijds worden gezien als een poging van de mens het universum en zijn bestaan daarin te verklaren en anderzijds als een reactie van de mens op wat hij interpreteert als openbaringen van een hogere macht, mystieke ervaringen of inzichten, terwijl de huidige wetenschap er anders over denkt. In de meeste religies wordt die hogere macht beschouwd als schepper van het universum en in sommige religies als een lagere godheid, de zogeheten Demiurg. Bij het ontbreken van een god of schepper in een religie kent men vaak een onpersoonlijk, onnoembaar beginsel, bijvoorbeeld bij het emanationisme.

Sommige onderzoekers, waaronder Karen Armstrong, zien de mens principieel als een religieus wezen. In de religie zoekt de mens antwoord op vragen rond bestemming, dood, leven, zin van het lijden, doel van de geschiedenis, etc. De religie biedt in deze optiek houvast en troost in een chaotische wereld. Het geeft ook antwoorden, hoewel geen sluitende, op de "waarom" van het leven. Anderen, onder wie Ludwig Feuerbach, Karl Marx, Friedrich Nietzsche en Arthur Schopenhauer als *meesters van de twijfel*, verwerpen met kracht de gedachte dat de mens een religieus wezen is. Dit verschil in mening kan gemakkelijk verklaard worden door de mens te zien als een wezen dat naar zekerheid streeft, zo is religie één manier die tracht deze zekerheid te bekomen. Het overgrote deel van de mensheid is religieus, al dan niet belijdend. Het aantal aanhangers van de diverse wereldreligies verschilt sterk, en daalt af vooral in de sterke landen als in Europa en US.

Als we hier op aarde komen, moeten we twee werelden leren kennen. De fysieke wereld, die we, op een overweldigende manier, leren kennen via onze fysieke zintuigen, en daarnaast, of daar tegenover, de wereld van het innerlijk. De fysieke wereld, met zijn aanvankelijk als onwrikbaar beschouwde natuurwetten, is onderwerp van de westerse wetenschap. De resultaten die daarmee behaald zijn, met nauwkeurig observeren, meten, wegen, zijn spectaculair. Onze hele cultuur, ons hele leven wordt daardoor min of meer beheerst, bepaald. Geen wonder dat de wetenschappelijke wereld een zekere arrogantie vertoont ten opzichte van hen, die meer gericht zijn op de wereld van het innerlijk: religie, mystiek. Of ten opzichte van hen, die zogeheten randverschijnselen van dit leven bestuderen zoals parapsychologen, of zoals mensen als C.G. Jung. Wat ook als aanvullend, complementair, beschouwd kan worden: geest en materie, worden aldus concurrenten. Dat leidt tot een verarming van de cultuur, en misschien nog erger: tot een hybris, een hoogmoed van de wetenschap. Het heeft ongetwijfeld een verarming van het individuele leven tot gevolg: de wereld buiten ons vraagt om een innerlijk antwoord, en omgekeerd. Alleen door beide kanten serieus te nemen ontstaat een vruchtbare wisselwerking.

Natuurlijk weet je als kind niet meteen van deze tweedeling: buitenwereld - binnenwereld. Vaak ook groei je op in een omgeving die één van deze werelden niet kent, of mogelijk alle beide slecht. Toch zullen we, als we teruggaan in onze herinnering, vaak een beeld, een indruk terugvinden waaruit blijkt hoe we als kind op het dan nog onbekende reageren. Een indruk van onbeschrijfelijke schoonheid van de buitenwereld bijvoorbeeld:

Je kijkt naar boven, je ziet de bloesem van de prunus, de blauwe hemel daarachter. Jung's eerste herinnering gaat zelfs terug tot in de kinderwagen: *in de schaduw van een boom, gouden zonlicht door groene bladeren, het kind is net wakker geworden, en voelt, wat hij later noemt: een onbeschrijfelijk welbehagen. Alles is geweldig, kleurrijk, heerlijk.* Tussen haakjes: die eerste herinneringen hoeven niet zo positief te zijn. Denk bijvoorbeeld aan wat Marten Toonder vertelt over zijn eerste herinnering. Als baby staat hij in een wagentje naast een open trapgat. Dat is duister, dreigend, hij raakt in paniek. Zo kan de wereld ook zijn.

Naderhand ga je nadenken over die buitenwereld, die zich zo overweldigend aan jou presenteert. Je gaat al naar school, hebt dus iets geleerd over hoe in jouw land, in jouw cultuur, gedacht wordt over de buiten- en binnenwereld. En wellicht merk je dan dat van binnen uit jezelf vragen opkomen, gedachten, die dat in twijfel stellen. Ja, dat wordt nou wel beweerd, maar zou het in werkelijkheid toch niet anders zijn?

Het is daarom dom te stellen dat iemand religieus is omdat hij filosofisch is

ingesteld of een bepaalde ethiek nastreeft. De term godsdienst heeft alleen betekenis indien we het streng omschrijven als te maken hebbend met geloof dat niet door feiten bewezen is, of als een veronderstelde afhankelijkheid van bovenmenselijke entiteiten.

Indien we nu godsdienst opvatten als een afhankelijkheid van een macht die boven en buiten de mens staat, ben ik als psychotherapeut van mening dat dit bijzonder schadelijk is. Want een psychotherapeut houdt zich voornamelijk bezig met het helpen van mensen, in het bijzonder zijn patiënten, dwz hij heeft als doel het bereiken van enige vorm van geestelijke gezondheid, en dit staat lijnrecht tegenover de religieuze denkwijze.

Laten we eerst de voornaamste psychotherapeutische doelstellingen bekijken. Op basis van 20 jaar ervaring, en -in grote lijnen- in overeenstemming met het merendeel van mijn collega's (waaronder Brasten, 1961, Dreikurs, 1955, Fromm, 1955, Goldstein, 1954, Maslow, 1954, Rogers, 1957, en Thorne, 1961), zou ik zeggen dat de psychotherapeut zijn patiënten helpt zo weinig mogelijk benauwd en vijandig te zijn. Om tot dit doel te komen tracht hij ze op weg te helpen de volgende persoonlijkheidstrekken te verwerven:

- 1. Interesse in zichzelf.** Een emotioneel gezond persoon behoort in de eerste plaats trouw aan hemzelf te zijn en niet zich masochistisch op te offeren voor anderen. Zijn goedheid en aandacht voor anderen moet voortkomen uit de gedachte dat hij zelf vrijwaring wil genieten van overbodige pijn en beperkingen, en dat dit alleen bereikt kan worden door mee te werken aan het scheppen van een wereld waarin zowel de rechten van anderen als die van hemzelf niet overbodig beperkt worden.
- 2. Zelfbestuur.** Men zou moeten streven naar verantwoordelijkheid voor zijn eigen leven, het onafhankelijk oplossen van eigen problemen. Bij tijden zal men samenwerking of hulp van anderen nodig willen hebben of prefereren, maar wat iemands effectiviteit en welzijn betreft is men hier niet van afhankelijk.
- 3. Tolerantie.** Een gezond persoon geeft zonder meer andere mensen het recht op verkeerd zijn of doen. Men zal een hekel aan iets hebben of bepaald gedrag zelfs verafschuwen, maar zal iemand anders als persoon niet willen afkeuren voor het af te keuren gedrag. Hij accepteert dat ieder mens opmerkelijk gemakkelijk vergissingen maakt, verwacht nooit perfectie van iemand, en zal zich weerhouden van berisping of straffen in geval de fouten noodzakelijkerwijze gemaakt werden.

4. Acceptatie van onzekerheid. Een emotioneel volwassen persoon accepteert volledig het feit dat we in een wereld van waarschijnlijkheid en toeval leven, waarin er geen absolute zekerheden bestaan of ooit zullen bestaan, en realiseert zich dat het in het geheel niet verschrikkelijk is te leven in een onzekere maar waarschijnlijke wereld.

5. Flexibiliteit. Een gezond persoon is intellectueel flexibel. Hij staat ten alle tijde open voor verandering, hij streeft naar onpartijdigheid in het observeren van oneindig verschillende mensen, denkbeelden en zaken in de hem omringende wereld.

6. Wetenschappelijk denken. Men zou moeten streven naar objectiviteit, rationaliteit en wetenschappelijk denken. Men is in staat tot het toepassen van de wetten van logica en de wetenschappelijke methode, niet alleen op andere mensen en gebeurtenissen, maar ook op zichzelf en zijn eigen persoonlijke relaties.

7. Zich ergens op toelleggen. Een gezond persoon legt zich ergens op toe dat buiten hemzelf staat, hetzij op anderen of dingen of ideeën. Men zou tenminste één belangrijke creatieve bezigheid moeten hebben, alsmede ook enige menselijke omgang van belang, waaraan men grote waarde hecht, en waaromheen een groot deel van zijn leven draait.

8. Risico's nemen. De emotioneel gezonde mens is in staat risico te nemen, vraagt zichzelf wat hij werkelijk zou willen in het leven, en richt zich op het nastreven hiervan, ook wanneer dit mislukking of verlies kan inhouden. Men zou avontuurlijk moeten zijn (hoewel niet onnodig roekeloos), bereid moeten zijn bijna alles tenminste één keer uit te proberen om te weten te komen wat hij er zelf nu van denkt, en zich verheugen op onderbrekingen in het leven van alledaagse routine.

9. Zelfacceptatie. Iemand zou normaal gesproken blij moeten zijn te leven en tevreden moeten zijn met zichzelf, eenvoudig vanwege het feit dat hij leeft en bestaat en omdat hij als levend wezen in staat is te genieten, geluk en blijdschap te scheppen. Hij laat zijn waarde niet afhangen van wat hij bereikt of van wat anderen over hem denken, maar van zijn persoonlijk bestaan, zijn kunst om te denken, voelen en handelen, met behulp waarvan hij een interessant leven voor zichzelf schept.

Dit nu zijn de persoonlijkheidstrekken die de psychotherapeut tracht over te brengen op zijn patiënten en de trekken die hij natuurlijk ook het liefst ziet in alle andere miljoenen mensen die nooit zijn patiënten zullen zijn.

We kunnen ons nu afvragen of godsdienst -dus geloof in iets wat niet bewezen is of afhankelijkheid van een bovennatuurlijk wezen- mensen helpt deze gezonde kenmerken te vertonen, en of het eraan meewerkt te verhinderen dat mensen vervallen in bezorgdheid, depressiviteit en vijandigheid.

Het antwoord is natuurlijk dat het tegendeel waar is; in de meeste opzichten ondermijnt het geestelijke gezondheid ernstig. Want godsdienst is in de eerste plaats geen interesse in zichzelf, maar in god.

De religieuze persoon moet zich per definitie zo bezighouden met de vraag of zijn hypothetische god hem liefheeft of niet, en met het probleem of hij wel de juiste dingen doet zodat hij god's liefde ofg haat steeds zal toebedeeld krijgen, dat hij zichzelf altijd op de tweede plaats moet zetten en enkele van zijn meest geliefde interesses moet opgeven om deze god maar te bevredigen. Indien hij bovendien nog lid is van een georganiseerde godsdienstige gemeenschap, zal hij de voorschriften van zijn god in de eerste plaats moeten opvolgen, die van zijn kerk en geestelijke autoriteiten in de tweede plaats, zodat zijn eigen meningen en voorkeuren pas op de derde plaats aan bod komen.

Tot slot!

In zekere zin mag een religieus persoon er geen eigen meningen op na houden. Het is in feite arrogantie van hem indien hij er zelfs maar één heeft. In alles, van sexuele relaties, trouwen en familie zaken tot aan het zakenleven en de politiek, dus in alles wat maar van enig belang is, moet hij proberen te ontdekken wat zijn god en zijn geestelijke autoriteiten van hem verlangen. Hij moet slechts naar hun pijpen dansen.

Masochistische zelfopoffering is een integraal onderdeel van bijna alle georganiseerde religies. Men kan het bijvoorbeeld opmerken in allerlei vormen van rituele zelfonthouding die joden, christenen en islamieten en andere religieuzen voortdurend moeten ondergaan om bij de veronderstelde goden maar in de gunst te blijven staan.

Masochisme is ten diepste het zichzelf opzettelijk pijn aandoen opdat men zonder schuld een vorm van seks of ander genot mag ervaren. En de kern van de meeste georganiseerde religies is de uitvoering van masochistische rituelen als verzachting van schuld, met behulp waarvan de gelovige zichzelf weer toestemming geeft om van het leven te genieten.

Godsdienst is in hoofdzaak masochisme. En beide zijn vormen van mentaal ziektzijn.

Wat zelfbestuur betreft, men kan uit het voorgaande gemakkelijk opmaken dat de religieuze persoon per definitie afhankelijk is en meer ander-georiënteerd dan zelf-georiënteerd. Indien hij trouw is aan zijn overtuiging moet hij eerst zijn hoofd buigen voor zijn god, vervolgens voor de geestelijkheid, zijn kerk, en tenslotte voor alle leden van zijn religieuze sekte, die hem allemaal met adelaarsogen bespieden om te zien of hij misschien een jota afwijkt van het gedrag dat zijn god en zijn kerk heeft voorgeschreven.

Al is godsdienst in hoofdzaak masochisme, het is in nog sterkere mate een synoniem van afhankelijkheid. Een waar gelovige zijn en een sterke en onafhankelijke persoonlijkheid te zijn kan niet samengaan. Godsdienst en zichzelf genoeg zijn zijn tegengestelde zaken.

Tolerantie is alweer iets wat geen enkele overtuigde gelovige kan bezitten. "Ik ben de Here, uw God, en gij zult geen andere goden voor mijn aangezicht hebben", zegt Jahweh. In duidelijke taal betekent dit dat alles waar de betreffende god en zijn geestelijkheid in gelooft de absolute en unieke waarheid is, en dat iedere andere overtuiging daarom absoluut en ten ene male fout moet zijn. Democratie, vrije moraal, en het accepteren van menselijke vergissingen, zijn vreemde begrippen voor iedere overtuigde godsdienstige mens. Deze persoon kan slechts hierin geloven dat de geloofsovertuigingen en voorschriften van zijn betreffende godheid gehoorzaamd moeten en zouden moeten worden, en dat eenieder die hier van afwijkt een overduidelijke schurk is.

Godsdienst veroorzaakt vanwege het opzetten van absolute, godgegeven standaarden, en het niet aanvaarden van menselijk falen, zelfkleineren en zelfverachting, en zal ditzelfde uitstralen naar anderen, indien men de omgeving in strijd met de eigen opvattingen ziet denken en handelen. Absolutistisch en perfectionistisch denken is de grootste veroorzaker van twee van de meest schadelijke menselijke gevoelens: innerlijke benauwdheid en vijandigheid.

Indien één van de kenmerken van emotioneel gezondzijn een acceptatie van onzekerheid is, dan is godsdienst uiteraard de meest ongezonde vorm van leven, aangezien één van de grootste redenen voor het bestaan van godsdienst juist het geven van mystieke zekerheid is.

De reden waarom mensen absolutistische goden uitvinden is juist het gegeven dat het leven zo onzeker is en vele mensen niet met deze wisselvalligheid denken te kunnen leven. Men moet zich inbeelden dat er een uiteindelijk, onveranderlijk antwoord op alle dingen is. Op de meest uitgesproken manier

bedriegen deze mensen zichzelf, en in plaats van gezond toe te geven dat men geen zekerheid nodig heeft en best comfortabel kan leven in deze vaak ongeordende wereld, beschermen ze hun neurotische overtuigingen met hardnekkigheid door te stellen dat er een soort van zekerheid *moet* zijn, en dat ze die noodzakelijkerwijze nodig hebben. Dit is hetzelfde als een kind dat denkt dat hij beslist een lieve vader moet hebben om het te overleven en dat in geval de vader onvriendelijk is, of doodgaat, of niet bestaat, een droomvader oproept (wellicht een buurman, een filmster of puur iets in zijn fantasie) en erop staat dat deze droomvader er juist voor hem is.

De persoonlijkheidstrek van flexibiliteit, zo essentieel voor een gezond emotioneel functioneren, is ook door religieus geloof ondermijnd en geblokkeerd. Want iemand die zijn geloof baseert op niet bewezen zaken -en die zijn er voor de gelovige in overvloed- staat natuurlijk niet open voor verandering en is per definitie partijdig.

Om een voorbeeld te noemen, indien zijn heilige schrift of kerk hem vertelt dat hij zelfs de vrouw van zijn naaste niet mag begeren -laat staan een seksuele relatie met haar onderhouden- dan kan hij zichzelf niet afvragen "Waarom zou ik haar niet wellustig mogen bekijken, zolang als ik maar geen daadwerkelijke verhouding met haar begin. Wat zou er fout kunnen zijn aan zoiets?" Want zijn god en zijn kerk heeft dit nu eenmaal voorgeschreven, en men kan hiertegen nooit in beroep gaan, indien men eenmaal de schrift voor heilig heeft aangenomen.

Op elk moment dat iemand een god of godsdienstig systeem postuleert dat bovennatuurlijke afkomst zegt te hebben, kan hij daarna nooit ook maar enig empirisch bewijsmateriaal gebruiken om hetgeen wat in zijn overtuigingen naar voren is gebracht aan de tand te voelen. Heilige schrift staat per definitie boven wetenschappelijke validatie. Het beste wat hij nog kan doen, indien hij zijn geloofssysteem wil veranderen, is zijn religie als geheel te veranderen. Zolang hij dit niet doet zit hij voor eeuwig met absolute axioma's en hun logische consequenties, die hijzelf op een bepaald moment in geloof aanvaard heeft. We tellen dus bij elkaar op dat godsdienst niet slechts masochisme is en andergericht, intolerantie bevordert en onzekerheid niet wenst te accepteren, maar ook mentale en emotionele flexibiliteit tegengaat.

Wat betreft wetenschappelijk denken lijkt het me welhaast vanzelfsprekend dat religieus denken volledig tegengesteld is aan enige hersenwerking. Wat de kanon van wetenschappelijke methoden allemaal zeggen -uiteengezet door een groot aantal moderne wetenschapsfilosofen, zoals Ayer (1947), Carnap (1953) en Reichenbach (1953)- is dat in principe en in de laatste beoordeling, alle theorieën door één of andere menselijke ervaring of empirische verwijzing bevestigd moeten kunnen worden. Maar alle godsdiensten die de naam waardig

zijn hebben het over bovennatuurlijke entiteiten die niet gezien, gehoord, geroken, betast, gevoeld of op een andere wijze menselijk ervaren kunnen worden, en dat hun goden en machten duidelijk buiten het bereik van de wetenschap staan. Je overgeven aan zo'n godsdienst is dan ook hetzelfde als je tenminste ten dele buiten de wetenschap te plaatsen, en men zou kunnen argumenteren dat hoe religieuzer men is des te onwetenschappelijker men in de regel zal zijn. Hoewel een religieus persoon niet noodzakelijk volkomen onwetenschappelijk hoeft te zijn (op dezelfde manier als een tierende dolleman dat op andere tijden ook niet noodzakelijkerwijze is), is het moeilijk in te zien hoe een religieus persoon volledig wetenschappelijk kan zijn. Hoewel iemand zowel wetenschappelijk als religieus kan zijn, op dezelfde manier als iemand in de ene situatie redelijk kan handelen en in de andere dom, is het moeilijk in te zien hoe iemand tezelfdertijd waarlijk vroom kan zijn en objectief.

Wat betreft de toelagging op iets heeft de religieuze persoon nu voor eenmaal eens een streepje voor! Want indien men waarlijk godsdienstig is heeft men zich heel serieus overgegeven aan zijn god, zijn kerk en dogma's. En dit mag gelden als een in beslag nemende interesse in zijn leven. Maar godsdienstige toelagging heeft ook veelvuldig zijn ernstige negatieve bijwerkingen, aangezien het neigt naar het obsessieve en dwangmatige en het daarom zeer wel andere gezonde betrokkenheden of interesses in de weg kan staan. Te noemen valt een zich overgeven aan seksuele relaties, aan wetenschappelijk onderzoek, zelfs aan kunstuitingen. Bovendien wordt deze toelagging vaak gevoed door schuldgevoel en vijandigheid, en dient ze soms als wanhopig middel om deze verontrustende gevoelens te bedwingen, terwijl ze deze gevoelens nooit kan elimineren. Het is ook het soort toelagging dat, gebaseerd als het is op valse aannames en illusies, gemakkelijk kapot kan gaan en de eens zo overtuigde persoon kan achterlaten in een pijnloze afgrond van teleurstelling en wanhoop.

Met andere woorden, niet elke interesse is even gezond. De grootinquisiteurs van de middeleeuwse kerk waren volledig toegewijd aan hun 'heilig' werk, en Hitler en zijn volgelingen waren fanatiek toegewijd aan hun zaak. Maar dit bewijst natuurlijk niet dat ze emotioneel gezonde mensen waren. In gevallen dat godsdienstige personen zich gelukkig en toegewijd voelen tot hun godsdienst, hebben ze de neiging om zich fanatiek en dogmatisch op een ongewenste obsessief-dwangmatige manier op te stellen. Godsdienstige toewijding kan wellicht wel beter zijn dan helemaal geen interesse voor iets, maar voor een groot gedeelte is godsdienst hetzelfde als fanatisme. Fanatisme is het obsessief-dwangmatig onderhouden van onbuigzame denkbeelden. Het wordt als een bolwerk opgetrokken tegen en dient als masker voor een onderliggende grote onzekerheid van de obsessieve persoon.

Wat betreft het nemen van risico's zal het duidelijk zijn dat de religieuze persoon vastberaden is risico's te vermijden en vooral niet avontuurlijk te zijn. Hij gelooft juist in onveranderbare veronderstellingen omdat hij zich niet wil vermoeien met het nemen van het risico zijn eigen voorkeuren te volgen. Hij neemt ze aan om de *garantie* te krijgen dat het zo goed zal gaan en hij steun van een hogere macht zal krijgen.

De religieuze persoon is bijzonder bang voor misstappen, en baseert zijn eigenwaarde foutievelijk op wat hij bereikt. Zo offert hij tijd en energie, materiële zaken en allerlei vormen van genot op, om de veronderstelde god maar een plezier te doen, zodat hij zich kan verzekeren van gods liefde en steun. Alle godsdiensten die het verdienen godsdiensten genoemd te worden leggen in grote mate beperkingen op. In de praktijk betekent dit dat de gelovige zijn ziel aan hen verkoopt en zijn eigen basisbehoeften en geneugten opgeeft, als ruil voor een innerlijk welbehagen, dwz een hemelse helper die hij zelf uitgevonden heeft. Godsdienst is een synoniem voor overbodige beperking.

Tenslotte zelfacceptatie. Het is duidelijk dat de religieus toegewijde met geen mogelijkheid zichzelf kan accepteren gewoon omdat hij bestaat en eenvoudig omdat hij als levend wezen in staat is zich te vermaken. In plaats daarvan maakt hij zijn zelfacceptatie volledig afhankelijk van de acceptatie van zijn betreffende god, kerk en geestelijke autoriteiten (die ook zeggen deze god te dienen), en van de acceptatie van andere ware gelovigen. Indien al deze personen en dingen buiten hemzelf hem accepteren is het voor hem mogelijk zichzelf te accepteren, zij het slechts tijdelijk en met een onderstroom van bezorgdheid. Dit betekent natuurlijk dat de gelovige zijn eigenwaarde afmeet aan de goedkeuring van anderen, terwijl hij zijn eigenlijke zelf, dat hij anders voortdurend zou hebben kunnen scheppen, voortdurend verliest. Godsdienst is voor zo'n persoon bijgevolg hetzelfde als zelfvernedering en wegcijferen van zichzelf. Dit kenmerk wordt natuurlijk ook duidelijk uitgesproken door alle heiligen en mystieken.

Indien we nu tot een conclusie willen komen uit al dit voorgaande, lijken we onvermijdelijk tot de slotsom te komen dat gemeten volgens bijna welke standaard dan ook, godsdienst diametraal tegengesteld staat aan het doel van geestelijke gezondheid. Het bestaat uit masochisme, ander-gerichtzijn, intolerantie, weigering onzekerheid te accepteren, onwetenschappelijk denken, onnodig onderdrukken, en zelfverachting. Het enige aspect waarin godsdienst enige voordelen heeft wat emotionele hygiëne betreft, is dat het diepe toewijding aanmoedigt, aan een zaak waarin iemand volkomen op kan gaan. En dit doet de godsdienst veelal zo grondig dat het voordeel op twee manieren omslaat in het tegengestelde:

- a) Het veroorzaakt in de meeste gevallen dat mensen zich op basis van

foute motieven inzetten, oftewel men doet het om schuld goed te maken, en niet om af te komen van basisonzekerheid.

b) Het moedigt fanatisme aan, obsessief-dwangmatige toewijding, dat op zichzelf een vorm van geestesziekte is.

De godsdienst een menselijke storing

Indien we de kwestie van menselijke storingen vanuit een andere gezichtshoek willen bekijken, zouden we ons kunnen afvragen: "Wat zijn de irrationele ideeën waar mensen in geloven en hoe komt iemand ertoe zichzelf tot een ernstige vorm van emotionele ziekte te brengen?"

Na deze vraag vele jaren lang gesteld te hebben, en na een nieuwe vorm van psychotherapie ontwikkeld te hebben, speciaal gericht op het snel aan het licht brengen en uitdagen van de belangrijkste irrationele zaken die mensen neurotisch en psychotisch maken, ben ik tot de conclusie gekomen dat deze ideeën ingedeeld kunnen worden in een klein aantal hoofdzaken (Ellis 1962, Ellis en Harper 1961a 1961b). Laat ik hier vijf irrationele denkbeelden opnoemen, die allemaal kenmerkend zijn voor ieder ernstig gestoord persoon. Bij al deze denkbeelden zien we het verband met algemeen voorkomende religieuze overtuigingen.

Irrationele gedachte nummer één is het idee dat het absoluut noodzakelijk voor een volwassen persoon is om geliefd te worden of goedkeuring te krijgen van alle belangrijke personen in iemands leven. Dit idee wordt versterkt door de godsdienstige filosofie dat indien het je niet lukt om de liefde van bepaalde personen te krijgen je altijd kan terugvallen op god's liefde of haat. Maar de gedachte dat het zeer wel mogelijk is een bevredigend leven te leiden geheel zonder de goedkeuring of liefde van anderen, ontgaat de emotioneel gestoorde en ook de gelovige volkomen.

Irrationele gedachte nummer twee is het idee dat je grondig bekwaam, volledig geschikt moet zijn, en in alle opzichten moet slagen, en anders waardeloos bent. De gelovigen zeggen natuurlijk nee, je hoeft niet bekwaam, geschikt en succesvol te zijn, en je mag zelfs volkomen mislukt zijn- zo lang god maar van je houdt en je in je kerk maar goede naam geniet. Maar dit betekent natuurlijk dat je een verdraaid bekwaame, grondige en succesvolle gelovige moet zijn, anders eindig je weer als waardeloos!

Irrationele gedachte nummer drie is het denkbeeld dat sommige mensen goed zijn en anderen kwaad, en dat kwade mensen gestraft dienen te worden voor hun zonden. Dit staat natuurlijk aan de basis van zo ongeveer alle godsdiensten. De

begrippen schuld, de schuld geven, en zonde, zijn in feite bijna synoniemen voor openbaringsgodsdienst.

Irrationele gedachte nummer vier is het geloof dat het verschrikkelijk, vreselijk, afschuwelijk, catastrofaal is wanneer de dingen niet gaan zoals je ze zou wensen. Dit denken is alweer een basiselement van religie. Elke gelovige denkt dat vanwege de reden dat hij niet tegen frustraties kan, en hij het niet helpen kan dat hij zich altijd maar zorgen maakt dat de dingen verkeerd aflopen, het geloof aangewend moet worden in een oppergod om alles te kunnen overzien, te ordenen en op zijn pootjes terecht te laten komen en om hem te beschermen tegen frustratie.

Irrationele gedachte nummer vijf is het idee dat menselijk ongeluk veroorzaakt wordt door externe factoren en dat mensen weinig invloed kunnen uitoefenen op hun verdriet, of op zichzelf om zich van negatieve gevoelens te bevrijden. Dit raakt alweer de kern van godsdienst, want ze zullen je allemaal vertellen dat slechts door te vertrouwen op god, en door te bidden, je in staat zult zijn je negatieve gevoelens tegen te gaan.

Indien we de lijst van irrationele ideeën die emotioneel beschadigd worden veroorzaken of emotionele beschadiging voortzetten, zouden we steeds zonder moeite opmerken dat het verband met godsdienstige opvatting altijd evident is, of zelfs dat godsdienst dit bevordert. Indien we er grondig over nadenken zullen we zien dat het verband tussen geestesziek zijn en godsdienst zowel onvermijdelijk is als altijd aanwezig, aangezien neurose en psychose eliteire benamingen zijn voor kinderachtigheid en afhankelijkheid. En godsdienst, in de hierboven gegeven betekenis, is weinig anders dan een synoniem van afhankelijkheid.

Uiteindelijk is godsdienst dus een neurose. Vanwege deze reden heb ik op een congres met als thema Zonde en Psychotherapie, dat een paar jaar geleden georganiseerd werd door de American Psychological Association, eens opgemerkt, dat vanuit het standpunt van geestelijke gezondheid bezien Voltaire's beroemde uitspraak omgekeerd dient te worden, oftewel: Indien er een god zou zijn, zou het noodzakelijk zijn hem ongedaan te maken.

Indien de stelling van dit schrijven juist is, gaat godsdienst hand in hand met alle irrationele opvattingen van mensen. Deze irrationele gedachten houden gelovigen afhankelijk, benauwd, en vijandig, en scheppen een klimaat voor of onderhouden neurose en psychose. Wat moet de rol dan zijn voor psychotherapie wanneer we op religieuze overtuiging stuiten bij patiënten? Het zal duidelijk zijn dat een bij zijn verstand zijnde psychotherapeut niet -zoals sommige fans van Jung en het existentialisme dit hebben voorgesteld- deze

religieuze oriëntering maar voor lief zal nemen, en de patiënt zal helpen om maar zo succesvol mogelijk te leven met zijn godsdienst, want dit zou hetzelfde zijn als deze mensen te helpen maar zo succesvol mogelijk hun emotionele ziekte te beleven.

©December 2015 – Satsang Ebook Publications, Ghent, Belgium (Non-commercial and free download) (First Edition)